

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Katarina Kavčič

Spremembe v nacionalnovarnostni strategiji ZDA po letu 2001

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Katarina Kavčič

Mentor: Doc. Dr. Vinko Vegič

Spremembe v nacionalnovarnostni strategiji ZDA po letu 2001

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

Zahvala

Rada bi se zahvalila mentorju doc. dr. Vinku Vegiču za strokovno svetovanje, potrpežljivost in spodbudo pri nastajanju diplomskega dela.

Iskrena hvala tudi družini za vso podporo, ki so mi jo nudili med študijem.

Spremembe v nacionalnovarnostni strategiji ZDA po letu 2001

S primerjavo strategij iz leta 2000, 2002 in 2006 sem poskušala ugotoviti v kolikšni meri se je ameriška nacionalno-varnostna politika spremenila po 11. septembru. Prišlo je do nekaterih sprememb, vendar pa niso revolucionarne. Avtorji največkrat navajajo naslednje spremembe: opustitev koncepta odvračanja, unilateralizem in hegemonijo. Koncept pre-emptivne akcije ni nadomestil koncepta odvračanja. ZDA želijo pre-emptivno akcijo uporabiti le proti teroristom in malopridnim državam z orožjem za množično uničenje, za vse ostale grožnje pa bodo še vedno uporabili odvračanje. Prav tako unilateralizem ni novost v ameriški nacionalno-varnostni strategiji. Tudi predsednik Clinton je bil pripravljen izvesti unilateralno akcijo, če bi bilo potrebno. Lahko pa rečemo, da je predsednik Bush ameriški unilateralizem poglobil. ZDA so odstopile od nekaterih pomembnih mednarodnih sporazumov, očitajo jim tudi, da ne upoštevajo mednarodnega prava o uporabi sile. Spremenilo pa se je ameriško sklepanje zavezništev. Tradicionalne zaveznike so nadomestile ad hoc koalicije, ki so po mnenju ZDA veliko bolj fleksibilne. Tudi strmenje k vojaški premoči ni novost v strategiji. Želja po hegemoniji je že od nekdaj prisotna v nacionalno-varnostni strategiji. Američani so prepričani, da so najmočnejše oborožene sile najboljše zagotovilo za zagotavljanje nacionalne varnosti.

Ključne besede: Nacionalno-varnostna strategija, nacionalno-varnostne institucije, pre-emptivna akcija, unilateralizem, vojaška hegemonija

Changes in the U.S. National Security Strategy after 2001

By comparing national security strategies 2000, 2002 and 2006 I tried to define changes in the national security policy after 9/11. The most cited changes are: dismissal of deterrence in favour of pre-emptive action, unilateralism and military predominance. The changes are not revolutionary. Concept of pre-emptive action did not replace concept of deterrence. U.S. will only use pre-emption against terrorists and rouge states that posses or wish to acquire weapons of mass destruction. Deterrence will be used against traditional threats. Unilateralism is also not a novelty in the U.S. national security policy. President Clinton who was more inclined to multilateralism reserved in his security strategy the right to act unilaterally if necessary. President Bush however deepened the American unilateralism. U.S. withdrew from various important international treaties. There is also a slight change in alliance forging. Traditional allies were replaced with ad hoc coalitions that are more flexible. Aspiration for military predominance is always present in U.S. national security strategy. In the U.S. opinion are well equipped and highly trained armed force the best guarantee for national security.

Key words: National Security Strategy, National Security Establishment, Pre-emptive action, Unilateralism, Military Predominance

Kazalo

1	Uvod	6
2	Metodološko – hipotetični del	8
2.1	Opredelitev predmeta preučevanja	8
2.2	Cilij preučevanja	8
2.3	Hipoteze	8
2.4	Uporabljene metode	9
2.5	Temeljni pojmi	10
2.5.1	Nacionalna varnost.....	10
2.5.2	Nacionalno-varnostna strategija.....	11
2.5.3	Ameriški nacionalni interes.....	11
2.5.4	Preventivno, pre-emptivno delovanje.....	14
2.5.5	Terorizem.....	16
3	Skupine moči in nacionalno varnostni sistem	17
3.1	Institucije, ki oblikujejo in izvajajo nacionalno-varnostno politiko	18
3.1.1	Predsednik ZDA.....	19
3.1.2	Svet za nacionalno varnost.....	20
3.1.3	Ministrstvo za zunanje zadeve.....	22
3.1.4	Ministrstvo za obrambo.....	22
3.1.5	Obveščevalna skupnost.....	23
3.1.5.1	Osrednja obveščevalna agencija (CIA).....	24
3.1.6	Kongres.....	24
3.1.7	Ministrstvo za domovinsko varnost.....	25
3.1.8	Ostale skupine, ki vplivajo na nacionalno-varnostno politiko.....	26
3.1.8.1	Javnost.....	26
3.1.8.2	Mediji.....	27
3.1.8.3	Politične stranke.....	27
3.1.8.4	Interesne skupine.....	28
4	Nacionalno-varnostna strategija za globalno dobo	28
5	Nacionalno-varnostna strategija po letu 2001	32
5.1	Razlike med nacionalno-varnostno strategijo 2002 in 2006	41
6	Spremembe v nacionalno-varnostni strategiji po letu 2001	43
6.1	Pre-emptivna/preventivna akcija	43
6.2	Unilateralizem	50
6.3	Vojaška premoč (hegemonija)	53
6.4	Negativni vplivi Busheve doktrine	54
7	Zaključek	56
8	Literatura	58
	<i>Slika 2.1: Prioritete ameriške nacionalne varnosti</i>	13
	<i>Slika 3.1: Skupine moči, ki vplivajo na nacionalno-varnostne politike</i>	18
	<i>Slika 3.2: Obveščevalna skupnost</i>	23

1 Uvod

Dogodki 11. septembra 2001 so korenito spremenili zaznavanje ogroženosti, tako v ZDA kot drugje po svetu. S koncem hladne vojne je bila odstranjena možnost velikega spopada dveh velesil, pojavile pa so se nove grožnje, predvsem s strani teroristov in malopridnih držav, ki posedujejo orožje za množično uničenje.

Grožnjo velikega terorističnega napada, ki se je uresničila 11. septembra, so nacionalno-varnostni strategji identificirali že davno pred letom 2001, in je tudi jasno zapisana v nacionalno-varnostnih dokumentih.

Izkazalo pa se je, da strategijam, sprejetim pred letom 2001, ki so v glavnem nadaljevale z uporabo konceptov, uspešnih v obdobju hladne vojne, ni uspelo preprečiti napadov.

Splošno je znano, da so se strategije ZDA vedno znale izredno dobro prilagoditi novim izzivom. Pričakovati je bilo, da bo nova strategija predstavila nove, revolucionarne koncepte, saj so se stari koncepti iz hladne vojne izkazali za nezmožne odvrniti teroristične napade.

Teroristični napadi na ZDA so postavili grožnjo terorizma in širjenja orožja za množično uničenje – groženj, ki sta obstajali že v preteklosti, na novo, višjo, raven – preprečevanje teh groženj je postal glavni cilj nacionalno-varnostne politike.

Predsednik Bush je svojo novo, prvo »post-enajstseptembrsko« strategijo objavil septembra leta 2002. Celotna mednarodna skupnost je pričakovala dobro zasnovano strategijo s konkretnimi načrti, kako se soočiti z novo grožnjo.

Z analizo strategij iz leta 2000, 2002 in 2006 bom poskušala ugotoviti, ali so teroristični napadi dejansko povzročili revolucionarne spremembe v nacionalno-varnostni strategiji, in v primeru potrditve teze, kakšne so te spremembe.

Diplomsko nalogo sem razdelila na tri dele: V prvem delu so predstavljene nacionalno-varnostne institucije in agencije, ki sprejemajo ali pa vplivajo na oblikovanje nacionalno-varnostne politike. Pomembno je poudariti, da kljub temu, da ima predsednik primarno vlogo

pri oblikovanju nacionalne varnosti, vse ostale institucije bodisi na posreden ali neposreden način lahko vplivajo na proces sprejemanja politik.

V drugem delu bom na kratko predstavila nacionalno-varnostno strategijo predsednika Clintona iz leta 2000¹ in pa nacionalno-varnostni strategijo ZDA² predsednika Georga W. Busha iz 2002 in 2006. Na podlagi vseh dokumentov in strokovne literature bom poskušala ugotoviti, kaj se je dejansko v nacionalno-varnostni politiki po letu 2001 spremenilo.

V zadnjem delu bom predstavila koncepte, za katere predvidevam, da so novost v nacionalno-varnostni strategiji. Na podlagi relevantne literature bom poskušala te koncepte podrobneje opisati in ugotoviti, ali so ti koncepti že obstajali v preteklih strategijah ter v kolikšni meri so dogodki 11. septembra vplivali na koncepte in strategije, ki so bile v rabi že pred terorističnimi napadi.

Za zaključek pa bom predstavila posledice, ki bi jih takšna agresivna zunanja in varnostna politika, lahko imela tako za države zaveznice ZDA kot za države, ki so cilj te strategije.

¹ A National Security Strategy for Global Age, December 2000

² National Security Strategy of the United States 2002 in 2006

2 Metodološko – hipotetični del

2.1 Opredelitev predmeta preučevanja

Glavni poudarek diplomske naloge predstavlja identifikacija sprememb v ameriški nacionalni varnosti po letu 2001. Nacionalno-varnostna strategija predstavlja načrt uporabe vseh instrumentov nacionalne moči za uresničevanje nacionalnih interesov. Torej tako vojaških kot nevojaških instrumentov. Pri predstavitvi vseh treh nacionalno-varnostnih strategij: Nacionalno-varnostne strategije za globalno dobo iz leta 2000 (v mandatu predsednika Clintona) in obeh strategij (iz leta 2002 in 2006) predsednika G.W. Busha se bom osredotočila predvsem na spremembe na področju zagotavljanja varnosti. Kot prvo bom na kratko predstavila institucije, ki posredno oziroma neposredno vplivajo na sprejemanje ter oblikovanje nacionalno-varnostnih politik.

V drugi polovici diplomske naloge pa se bom ukvarjala s primerjavo nacionalno- varnostne strategije iz leta 2000 ter strategij po letu 2001. Poskušala bom ugotoviti, v kolikšni meri so teroristični napadi vplivali na nacionalno-varnostno politiko v ZDA.

2.2 Cilij preučevanja

Glavni cilj preučevanja je analiza vseh treh nacionalno-varnostnih strategij. Poskušala bom ugotoviti, kako se med seboj razlikujejo strategija, ki je bila oblikovana v obdobju relativnega miru in visoke gospodarske rasti (Clintonovo obdobje), in strategiji, ki sta nastali po terorističnih napadih.

2.3 Hipoteze

Na podlagi poznavanja teme in preučevanju relevantne literature sem postavila naslednje hipoteze.

Osnovna hipoteza:

H1: Dogodki 11. septembra so revolucionarno spremenili ameriško nacionalno-varnostno strategijo in politiko.

Nacionalno varnostna strategija predstavlja odvisno spremenljivko, na katero so vplivali dogodki 11. septembra 2001.

Izpeljane hipoteze:

- H2: Busheva doktrina zaželenih učinkov, kot so zmanjšanje grožnje s strani malopridnih držav in teroristov, ki posedujejo orožje za množično uničenje, ni dosegla v celoti.
- H3: Unilateralizem, koncepta pre-emptivnega delovanja in vojaške premoči (hegemonije) so popolnoma novi koncepti v nacionalno-varnostni strategiji.
- H4: ZDA v novih strategijah popolnoma zavrnejo koncept odvrčanja, ki je bil izredno uspešen v obdobju hladne vojne, in ga nadomestijo s konceptom pre-emptivne samoobrambe.

2.4 Uporabljene metode

Pri diplomski nalogi sem se oprla na naslednje, večinoma kvalitativne raziskovalne metode.

Analiza literature

Še preden sem se lotila samega raziskovalnega dela, sem pregledala obstoječo literaturo. Ugotovila sem, da o tej temi obstaja kar nekaj knjig ter ogromno število člankov, predvsem v angleškem jeziku, nekaj literature pa sem našla tudi v slovenščini. Kasneje sem vire bolj podrobno preučila. Glavni kriterij je bila vsebinska relevantnost in kredibilnost.

Analiza in interpretacija primarnih virov

Po skrbni prečitvi literature sem začela z analizo in interpretacijo primarnih virov. Analizirala sem večje število dokumentov, zakonov in poročil. Velik poudarek sem dala na primerjalno metodo, primerjala sem nacionalno-varnostno strategijo iz leta 2001 in obe strategiji predsednika Busha iz leta 2002 in 2006.

Analiza in interpretacija sekundarnih virov

Pri analizi knjig, člankov in poročil sem uporabila analizo in interpretacijo sekundarnih virov.

Konceptualna analiza

Konceptualno analizo sem uporabila, ko sem med seboj primerjala različne koncepte, za katere sem bila prepričana, da predstavljajo novost v nacionalno-varnostni strategiji.

Zgodovinska analiza

Z zgodovinsko analizo sem poskušala ugotoviti, ali je določen koncept obstajal, oziroma bil v rabi že v preteklosti (Bučar in drugi 2002, 22-28).

2.5 Temeljni pojmi

2.5.1 Nacionalna varnost

Grizold in drugi definirajo nacionalno varnost:

Nacionalno varnost pojmuje kot stanje varnosti določenega naroda oziroma države, ki se izraža v okviru različnih dejanskih in možnih groženj, ki prihajajo iz »sovražnega« mednarodnega okolja. Sistem nacionalne varnosti danes predstavlja sintezo vseh podsistemov v družbi, ker zagotavlja temeljne pogoje za obstanek in razvoj družbe, kvaliteto življenja in zmanjšanje dovzetnosti družbe za ogrožanje (Grizold in drugi 1999, 9).

»Nacionalna varnost je sposobnost držav, da razvija življenje znotraj svojih meja brez upoštevanja vrednega vmešavanja, ali grožnje z vmešavanjem tujih sil«³ (Kennan v Ikenberry in Slaughter 2006, 14).

Nacionalna varnost je 1) relativna in absolutna odsotnost možnega vojaškega napada ali učinkovite politične ali gospodarske sabotaže. 2) vojaška obramba ali varovanje države (The Dictionary of Military Terms 1986, 157).

³ The continued ability of the country to pursue the development of its internal life without serious interference, or threat of interference, from foreign powers.

Anton Grizold nacionalno varnost definira:

Nacionalno varnost najsplošneje opredelimo kot varnost državnega naroda. Njena vsebina zajema: varnost nacionalnega ozemlja (vključno zračni prostor in ozemeljske vode), zaščito življenja ljudi in njihove lastnine, ohranitev in vzdrževanje nacionalne suverenosti ter uresničevanje temeljnih funkcij družbe (socialno-ekonomsko, družbenopolitično, kulturno, ekološko, gospodarsko idr.) (Grizold 1992, 65).

Buzon (v Hook 2008, 292) našteje pet elementov, ki ustvarijo občutek nacionalne varnosti:

- vojaška varnost – moč in učinkovitost oboroženih sil
- gospodarska varnost – produktivna uporaba naravnih in človeških virov, finančnih sredstev, tehnoloških izboljšav in tujih trgov
- politična varnost – stabilnost in legitimnost vladnih institucij
- družbena varnost – vitalnost civilne družbe, vključno interesnih skupin, množične kulture in medijev
- okoljska varnost – stopnja, do katere so zavarovani naravni viri, ter aktivnosti, ki temeljijo na ekoloških temeljih

2.5.2 Nacionalno-varnostna strategija

Nacionalno-varnostna strategija je izraz, pogosto uporabljen izmenjaje z nacionalno strategijo ali veliko strategijo (grand strategy). Definiramo ga lahko kot načrt države za koordinirano uporabo vseh instrumentov državne moči – nevojaških kot tudi vojaških – z namenom uresničitve nacionalno-varnostnih interesov. Kot vse strategije se ukvarja z odnosom med cilji in sredstvi, močjo, zmožnostmi in nameni ter predvsem, kako razporediti sredstva, da bomo dosegli rezultate. Enako kot pri vojaški strategiji razlikujemo med operativnimi in taktičnimi ravnmi, tako da je takšna dejavnost »razmišljanja/načrtovanja« nacionalne strategije uresničena z izvajanjem politike. Nacionalna strategija se ukvarja neposredno z ustvarjanjem in vodenjem vseh političnih sredstev, ki so na razpolago predsedniku (IMADE 1993, 2577-2578).

2.5.3 Ameriški nacionalni interes

Sarkesian in drugi (2002, 5-6) definirajo ameriški nacionalni interes kot izraz ameriških vrednot, prenesenih v mednarodno in domače okolje.

V 21. stoletju je domača varnost zaradi asimetričnih groženj, informacijske dobe in mednarodnega terorizma postala izredno pomembna pri uresničevanju nacionalnega interesa.

Ameriški nacionalni interes temelji na treh opornih točkah:

1. jedro ameriškega nacionalnega interesa so interesi, ki se tičejo zunanjega (external) sveta
2. uresničevanje nacionalnih interesov še ne pomeni, da je ameriška strategija omejena samo na domovino; uresničevanje nacionalnih interesov pogosto pomeni, predvsem ko govorimo o boju proti terorizmu, tudi delovanje na različnih delih sveta.
3. predsednik predstavlja središče odločanja o ameriških nacionalnih interesov

Sarkesian in drugi (2002, 6) identificirajo naslednje vrste ameriških nacionalnih interesov:

Prva vrsta interesov – vitalni interesi (vital interests):

Med vitalne interese spada varovanje domovine ter področij, ki neposredno vplivajo na ta interes. To lahko pomeni popolno mobilizacijo vojske in drugih sredstev z namenom, da zavarujejo domovino. Da bi izboljšali varovanje vitalnih interesov, je predsednik Bush ustanovil Ministrstvo za domovinsko varnost, katerega naloga je, da koordinira prizadevanja različnih agencij, ki se bojujejo proti terorizmu v ZDA.

Druga vrsta interesov – kritični interes (critical interests):

Med kritične interese spadajo področja, ki posredno vplivajo na ameriško preživetje, oziroma kratkoročno ne ogrožajo domovine, bi pa dolgoročno gledano lahko postali prioritete prve vrste interesov. Kritične interese merimo predvsem glede na stopnjo, do katere vzdržujejo, gojijo in širijo odprte sisteme.

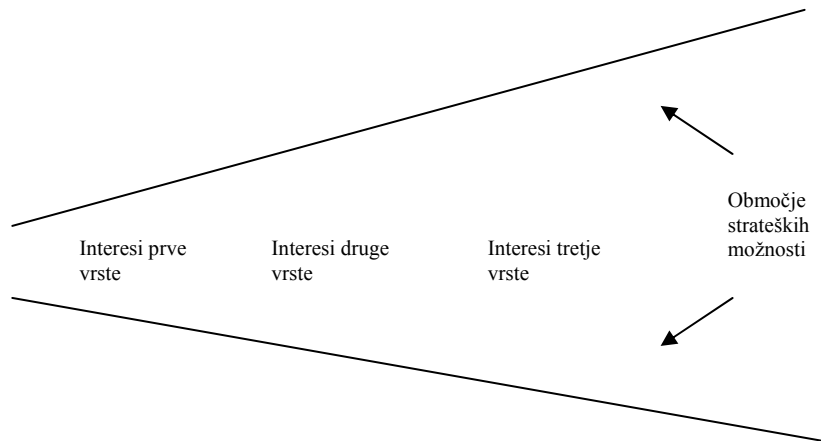
Tretja vrsta interesov: resni interesi (serious interests):

Resne interese predstavljajo zadeve, ki kritično ne vplivajo na prvo ali drugo vrsto interesov. Na področju resnih interesov si bodo ZDA prizadevale ustvariti razmere, ki bi preprečile interesom tretje vrste, da se razvijejo v interese višje vrste.

Vsi drugi interesi so obrobni in ne predstavljajo nobene nevarnosti drugim interesom, potrebno pa jih je opazovati in nadzirati.

Takšna kategorizacija interesov (glej Sliko 2.1) pomaga ustvarjalcem nacionalno-varnostne strategije, da lažje ocenijo nacionalne interese, razlikujejo med neposrednimi in dolgoročnimi varnostnimi problemi ter nudi bazo za racionalno in sistematično debato o stanju ameriške nacionalne varnosti znotraj institucij nacionalne varnosti.

Slika 2.1: Prioritete ameriške nacionalne varnosti

Vir: Sarkesian in drugi (2002, 6).

V nacionalno-varnostni strategiji za globalno dobo (National Security Strategy for Global Era 2000, poglavje I) pa so našteje naslednje kategorije ameriške nacionalne varnosti:

- I. Življenjsko važni – lahko jih neposredno povežemo s preživetjem ameriškega naroda. Med te interese štejeemo fizično varnost ameriškega ozemlja in ozemlja zaveznikov, varovanje državljanov tako doma kot v tujini, preprečevanje širjenja orožja za množično uničenje, širjenje gospodarske dobrobiti države in varovanje kritične infrastrukture. Za varovanje teh interesov so ZDA pripravljene uporabiti vojaško silo. Ne izključujejo tudi enostranskih (unilateralnih) akcij kadar bodo menili, da so primerne oziroma potrebne.
- II. Pomembni – interesi, ki vplivajo na blaginjo ameriškega naroda. Razvoj v regijah, kjer imajo ZDA pomembne politične in gospodarske interese. Problemi, ki imajo velik vpliv na globalno okolje ter krize, ki bi lahko povzročile gospodarske posledice.

- III. Humanitarni in dolgoročni interesi – odziv na antropogene in naravne nesreče, preprečevanje kršenja človekovih pravic, podpora demokratizaciji ter vladavini prava, civilni nadzor oboroženih sil, varovanje okolja. Kadar bo le mogoče bodo ZDA reševale spore in preprečevale humanitarne krize s pomočjo diplomacije in sodelovanja s čim več partnerji npr. drugimi vladnimi in mednarodnimi institucijami ter nevladnimi organizacijami.

2.5.4 Preventivno, pre-emptivno delovanje

Pre-emptivni napad: napad, sprožen v prepričanju, da je nasprotnikov napad že vstopil v fazo izvršitve (npr. da je bila odločitev že sprejeta), in ki dejansko zmanjša ali odstrani (uniči) učinek neizbežnega napada sovražnika (The Dictionary of Modern War 1998, 469).

Pre-emptivni udar (strike): Teoretični koncept: jedrski napad, sprožen v prepričanju, da je sovražnikov jedrski napad neizbežen (The Dictionary of Modern War 1998, 469).

Pre-emptivna vojna: vojna, sprožena v pričakovanju napada, ki pa ni nujno neizbežen; namen te vojne je, da prepreči neizbežno oziroma trajajočo mobilizacijo in kopičenje vojske (The Dictionary of Modern War 1998, 469).

V slovarju vojaških izrazov (Dictionary of Military Terms 1986, 175) pa zasledimo naslednjo definicijo izrazov: preventivna vojna, pre-emptivni napad in udar.

Preventivna vojna – vojna, sprožena s strani države, ki je prepričana, da je vojaški konflikt, čeprav verjetno ne neposreden, neizogiben in bi odlašanje z akcijo ogrozilo nacionalni interes te države.

Pre-emptivni napad in pre-emptivni udar – napad, sprožen na podlagi nedvoumnega dokaza, da je napad sovražnika neizbežen. Država, ki pričakuje napad, prevzame pobudo.

Pre-emptiva, preventiva in vnaprejšnji napad

Koncept pre-emptivne akcije je postal kontroverzen šele v zadnjih letih, ko ga je Busheva administracija povzdignila na doktrinarno raven. V tradicionalnem pomenu (obstajajo dokazi o neizbežnosti spopada) je možnost odločitve za pre-emptivno akcijo legalno in legitimno

dostopna vsem vladam. Ameriška vlada pa uporablja pojem pre-emptivna akcija, kjer bi, vsaj tako misli mnogo Američanov, Evropejcev in drugih, bolj ustrezal izraz preventivna vojna. Pre-emptivna akcija je splošno gledano legalna in legitimna, medtem ko je legalnost in legitimnost preventivne vojne vprašljiva. Pre-emptivni napad je hitra akcija na podlagi dokazov, da bo sovražnik kmalu napadel, preventivna vojna pa vključuje vojaške operacije z namenom, da preprečimo hipotetične, vendar možne napade. Ključni faktor, ki ustvarja razliko, je grožnja neizbežnega napada (Yost 2007, 40-41).

Freedman (2003, 113) prav tako poudarja, da je trenutna raba izraza pre-emptiva v Bushevi strategiji napačna. Glede na dejstvo, da so Američani napadli Irak, preden se je grožnja dejansko pojavila, bi bolj ustrezal izraz preventivna vojna. Tudi Chomsky (2003,16) zapiše, da je raba pre-emptivne vojne v strategiji napačna.

Mueller in drugi (2006, 6-14) trdijo, da pre-emptivni napadi temeljijo na prepričanju, da bo nasprotnik v bližnji prihodnosti napadel, ter da je bolje da napademo prvi kot pa da dovolimo sovražniku, da bo on napadel prvi.

Pre-emptivni napadi (v tradicionalnem pomenu) so v sodobni zgodovini redki, kljub temu, da so jedrski strategji v obdobju hladne vojne pogosto razmišljali o pre-emptivni vojni. Kot tipičen primer pre-emptivnega napada navajajo napad Izraela na Egipt leta 1967 v šestdnevni vojni.

Preventivni napadi pa so odziv na bolj posredne grožnje. Motiv pri preventivnem napadu ni, da je bolje udariti prvi kot drugi, temveč da se je bolje bojevati prej kot kasneje. Preventivnega napada se države pogosto poslužujejo zaradi strahu in pričakovanja, da bo nasprotnik pridobili ali razvil močne obrambne ali ofenzivne zmogljivosti. Napad Izraela 1981 na jedrski objekt Osirak štejemo med klasični preventivni napad prav tako operacijo Iraška svoboda 2003.

Avtorji poudarjajo, da tudi mednarodno pravo razlikuje med pre-emptivnim in preventivnim napadom. Pre-emptivni napad smatra kot sprejemljivo uporabo sile v samoobrambi, preventivni napad pa ne. Strokovnjaki pogosto uporabljajo izraz vnaprejšnji napad (anticipatory attack) ko se sklicujejo na širšo kategorijo, ki upošteva oba tipa strategij. Kot vnaprejšnji napad lahko smatramo kontinuum, ki sega od čisto pre-emptivnih do čisto

preventivnih akcij. Vse naštete strategije so ofenzivne, države jih izvajajo za namen obrambe. Vse te strategije pa temeljijo na domnevi, da je sovražnikov napad neizbežen in bi bilo bolje, da se bojujejo pod pogoji, ki jih postavijo sami.

2.5.5 Terorizem

Dogodki 11. septembra so še dodatno povečali potrebo po jasni definiciji terorizma. Enotna definicija pa je, glede na odsotnost splošno sprejete definicije, prevelik zalogaj za mednarodno skupnost.

Do danes še nimamo celovite mednarodne protiteroristične konvencije. Eden od najpomembnejših razlogov za to praznino je pomanjkanje splošno sprejete in mednarodno veljavne definicije terorizma. Dokument OZN, poročilo Visokega panela za reformo svetovne organizacije, vsebuje naslednjo opredelitev: Terorizem je vsako dejanje, katerega namen je povzročiti smrt ali resne telesne poškodbe civilistom in nebojevnikom, kadar je cilj tega dejanja po sami naravi ali glede na ozadje prestrašiti prebivalstvo ali prisiliti neko vlado ali mednarodno organizacijo, da izvrši neko dejanje ali od njega odstopi. Uradni dokument ZDA pa opredeljuje terorizem kot politično motivirano nasilje, ki ga namenoma uporabljajo skupine ali tajni agenti zoper nebojne tarče in katerega namen je vplivati na javnost (Bebler 2006, 26).

Carr (2007, 47-49) v svojem pogledu na definicijo terorizma poudari, da bi ZDA istočasno, ko so začele javno v svojih dokumentih izražati, da terorizem ogroža ameriške glavne interese in življenje državljanov, morale tudi jasno definirati pojem terorizem. Ugotavlja, da imajo organizacije, ki se ukvarjajo s teroristi in grožnjo terorizma, vsaka svojo definicijo. Avtor definira terorizem kot: »Terorizem je sodobno ime za bojevanje, namerno usmerjeno proti civilistom z namenom, da uničimo njihovo podporo bodisi vodjem ali politikam, ki so za povzročitelja teh nasilnih dejanj sporni« (Carr 2007, 47). Mnogi so kritizirali to definicijo, ker naj bi bila preširoka. Vendar pa avtor trdi, da definicija mora biti široka, če želimo vanjo vključiti vse oblike terorizma. Carr je prepričan, da je njegova definicija za mnoge sporna, saj razkrije dve resnici: 1) terorizem je s strani ljudi najmanj sprejemljivo bojno delovanje 2) vsak narod ali država je prej ali slej izvajala vojni podobno obnašanje, ki bi ga zlahka umestili v to definicijo. Drugo točko navaja kot razlog za nestrinjanje s široko definicijo, saj bi potem v kategorijo terorizma spadale tudi mnoge vlade in druge državne organizacije.

Chomsky (2007, 44-45) v svojem članku povzame več definicij terorizma. Začne z definicijo iz priročnika ameriške vojske kjer je terorizem definiran kot namerna uporaba nasilja ali grožnja z nasiljem, da bi z zastraševanjem, nasiljem in vlivanjem strahu dosegli cilje, ki so politični, religiozni ali ideološki. Navede tudi definicijo iz kodeksa Kongresa ZDA⁴, kjer je terorizem definiran kot:

Teroristično dejanje, ki: 1) vključuje nasilno dejanje ali dejanje, ki ogroža človekovo življenje, in bi, če bi bilo izvedeno znotraj pristojnosti ZDA ali katerekoli druge države, predstavljalo kršitev kazenskega prava; in 2) je videti, da namerava: a) zastraševati ali prisiliti civiliste; b) vplivati na politiko vlade z zastraševanjem ali izsiljevanjem; ali c) vpliva na vodenje vlade z atentati in ugrabitvami« (United States Code Congressional, poglavje 113B).

Chomsky navaja tudi definicijo britanske vlade, ki definira terorizem kot uporabo ali grožnjo z dejanjem, ki je nasilno, povzroča škodo. Namen teh dejanj je vplivanje na vlado ali zastraševanje ljudi ter pospeševanje političnih, religiozних ali ideoloških idealov.

Opozarja pa, da uporaba teh definicij pogosto povzroča negotovanje, kajti po teh definicijah so bile ZDA nekoč glavni povzročitelj terorizma. Izredno težko je ustvariti definicijo terorja, ki se sklicuje le na terorizem, ki ga drugi izvajajo proti nam, izloči pa tistega, ki ga mi izvajamo proti drugim. Avtor trdi, da so uradne definicije neuporabne, saj prepogosto dovoljujejo napačne zaključke.

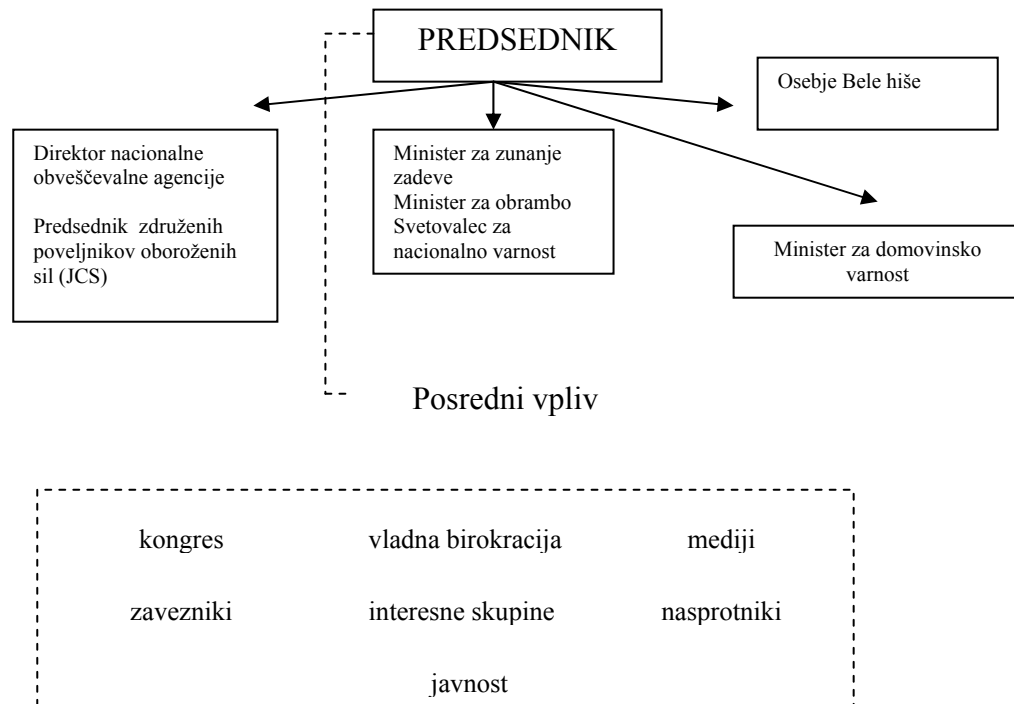
3 Skupine moči in nacionalno varnostni sistem

V ZDA obstajajo tri večje skupine moči, ki vplivajo na proces sprejemanja nacionalno-varnostnih politik (glej sliko 3.1), njihova moč pa je odvisna od predsednikovega vodenja in želja. Skupine moči, tako imenovano triado, sestavljajo (1) minister za zunanje zadeve, minister za obrambo ter svetovalec za nacionalno varnost, (2) direktor nacionalne obveščevalne agencije (CIA) in predsednik združenih poveljnikov oboroženih sil (JSC) ter (3) vodja kabineta Bele hiše in predsednikovih svetovalcev.

⁴ United States Code Congressional

Te tri skupine moči so izredno pomembne pri oblikovanju nacionalno-varnostne politike. Predstavljajo kritične dele institucij, ki oblikujejo in izvajajo nacionalno varnostno politiko (Sarkesian in drugi 2002, 19).

Slika 3.1: Skupine moči, ki vplivajo na nacionalno-varnostne politike

Vir: Sarkesian in drugi (2008, 20).

3.1 Institucije, ki oblikujejo in izvajajo nacionalno-varnostno politiko

Največji vpliv na oblikovanje in izvajanje nacionalno varnostne politike v ZDA imajo naslednje institucije:

1. predsednik ZDA
2. Svet za nacionalno varnost
3. Ministrstvo za obrambo
4. Ministrstvo za zunanje zadeve
5. obveščevalne službe
6. Kongres
7. Ministrstvo za domovinsko varnost

Moč institucij je v veliki meri odvisna od predsednika ter njegove predstave o tem, kako naj bi te institucije na ta proces vplivale (Grizold in Ferfila 2000, 23).

Struktura in agencije, ki oblikujejo in izvajajo nacionalno-varnostno politiko, so bile ustanovljene po drugi svetovni vojni. Leta 1947 so sprejeli zakon o nacionalni varnosti⁵, na katerega so močno vplivale izkušnje iz 2. svetovne vojne in zavedanje, da je potrebno poenotiti sistem poveljevanja in nadzora. S tem zakonom so ustanovili Svet za nacionalno varnost⁶, Ministrstvo za obrambo⁷, ameriške zračne sile⁸, Združeno poveljstvo oboroženih sil⁹ in Osrednjo obveščevalno agencijo¹⁰ (Sarkesian in drugi 2002, 92). Kasneje so zakon dopolnili z amandmaji.

3.1.1 Predsednik ZDA

Predsednik ZDA ima pri ustvarjanju ameriške nacionalno-varnostne politike največjo moč in tudi odgovornost. Nenazadnje je nacionalno-varnostna strategija dokument, ki ga objavi predsednik. Ostale institucije v glavnem nudijo predsedniku svetovalno podporo in kasneje izvajajo sprejeto politiko (Sarkesian in drugi 2002, 92).

Kot predsednikove najpomembnejše vloge avtorji navedejo:

- vodja države (Chief of State)
- vodja izvršne veje oblasti (Chief Executive)
- vrhovni poveljnik oboroženih sil (Commander in Chief)
- vodja diplomacije (Chief Diplomat)
- glavni zakonodajalec (Chief Legislator)
- vodja stranke

Predsednikova pristojnost glede nacionalne varnosti izhaja iz funkcije vodje države, vrhovnega poveljnika in vodje diplomacije.

Na predsednikovo vlogo pri oblikovanju nacionalno-varnostne politike, tako trdijo Sarkesian in drugi (2002, 92), vplivajo naslednje štiri komponente:

- 1) predsednikov stil vodenja, osebnost in karakter

⁵ National Security Act 1947

⁶ National Security Council

⁷ Department of Defense

⁸ U.S. Air Force

⁹ Joint Chiefs of Staff (JCF)

¹⁰ Central Intelligence Agency (CIA)

- 2) predstava predsednika o moči in omejitvah njegove funkcije
- 3) predsednikov pogled na ameriške nacionalno-varnostne interese in mednarodno varnostno okolje
- 4) predsednikova sposobnost, da uveljavi prve tri komponente pri ostalih institucijah, ki so odgovorne za oblikovanje in izvajanje nacionalno-varnostne politike, ter da skrbi za skladno delovanje teh institucij.

Proces oblikovanja nacionalno-varnostne politike je videti jasen in racionalen, v realnosti pa je ta proces izredno političen in včasih kaotičen ter odraža moč in interese domačih in tujih akterjev – v samem centru tega procesa pa stoji predsednik. Odvisno od predsednikovega stila vodenja, filozofije ter učinkovitosti pri uveljavljanju svoje moči lahko predsednik zmanjša vpliv drugih političnih akterjev in s tem poskrbi, da prevladajo njegovi pogledi in politike. Mnogo poznavalcev je prepričanih, da predsednik, ki ni sposoben izrabiti moči svoje funkcije, ni uspešen predsednik (Sarkesian in drugi 2002, 85-86).

Po ameriški ustavi je predsednik ZDA vrhovni poveljnik oboroženih sil, vendar pa ima pri objavi vojne, naboru, finančni podpori, sprejemanju pravil in navodil za delovanje vojske pomembne pristojnosti tudi Kongres. Nesporno pa je, da ima pri oblikovanju nacionalno-varnostne, obrambne in zunanje politike predsednik vedno zadnjo besedo (Grizold in Ferfila 2000, 24).

3.1.2 Svet za nacionalno varnost

Svet za nacionalno varnost je bil ustanovljen leta 1947 s sprejetjem zakona o nacionalni varnosti.

Struktura in delovanje sveta v precejšnji meri določata odnos med predsednikom in njegovimi glavnimi svetovalci in ministri. Ta odnos je izredno pomemben, vendar pa je potrebno razviti tudi učinkovito organizacijsko strukturo. Brez te strukture bi bilo nemogoče zagotoviti pretok informacij in izvrševanje odločitev (History of the National Security Council 1997).

»Svet za nacionalno varnost sestavljajo:

- predsednik
- podpredsednik
- minister za obrambo
- minister za zunanje zadeve

Direktor centralne obveščevalne agencije (CIA), predsednik Združenih poveljnikov oboroženih sil (Joint Chiefs of Staff) ter svetovalec za nacionalno varnost so svetovalci v Svetu« (Raščan 2005, 64).

»Svet za nacionalno varnost je institucija s tremi medsebojno povezanimi elementi:

1. odbor, sestavljen iz več ravni, tj. skupin iz različnih oddelkov in agencij zvezne vlade,
2. izvršni manager (svetovalec za nacionalno varnost) in
3. strokovni štab« (Grizold in Ferfila 2000, 26).

AD 1 Odbori svetujejo predsedniku države pri odločanju o nacionalno-varnostnih zadevah ter analizirajo informacije in podatke.

AD 2 Svetovalec za nacionalno varnost opravlja dve temeljni nalogi:

- a) je izvršni direktor strokovnega štaba Sveta;
- b) glavni svetovalec predsedniku.

AD 3 Strokovni štab je strukturiran na regionalne in funkcionalne oddelke, ki predstavljajo jedro profesionalnega štaba Sveta. Na čelu štaba je izvršni direktor, ki med drugim skrbi, da najpomembnejše informacije pridejo do ustreznih oddelkov in posameznih akterjev (Grizold in Ferfila 2000, 26-28).

Izredno pomembno vlogo v Svetu za nacionalno varnost ima svetovalec za nacionalno varnost. Vloga in moč svetovalca sta odvisna od predsednika. Svetovalec lahko znatno vpliva na nacionalno-varnostno politiko ker:

1. je predsednikov osebni zaupnik. Imenuje ga predsednik sam brez potrditve Kongresa, kot je to navada pri ministrih,
2. svetovalec je eden izmed redkih uslužbencev administracije, ki ima neposreden dostop do predsednika,

3. svetovalec ni v nobenem primeru vezan na katerokoli agencijo (kot je to primer pri ministrih), kar mu omogoča veliko stopnjo fleksibilnosti (Sarkesian in drugi 2002, 117-118).

3.1.3 Ministrstvo za zunanje zadeve

Minister za zunanje zadeve je predsednikov glavni svetovalec za zunanjo politiko in vodja ministrstva, ki je odgovorno za vodenje zunanje politike (Sarkesian in drugi 2002, 106).

Ministrstvo za zunanje zadeve je pomemben del zvezne vlade, ki sodeluje pri sprejemanju varnostne politike ZDA. Kot samostojna institucija zvezne oblasti je pristojno za zunanjo politiko ZDA, svetovanje predsedniku države glede zunanjih zadev, za stike z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami ter za usklajevanje dejavnosti drugih uradov zvezne vlade, ki so povezane z zunanjepolitičnimi zadevami. Minister za zunanje zadeve je tudi stalni član Sveta za nacionalno varnost (Grizold in Ferfila 2000, 32).

Ne glede na zgodovinsko obdobje pa lahko rečemo, da sta zunanja politika in nacionalno-varnostna politika močno prepleteni. Pobude o nadzoru oboroževanja, sporazumi s Sovjetsko zvezo in kasneje Rusijo kot tudi odnosi s Kitajsko in Bližnjim vzhodom - vse to spada pod domeno ministrstva za zunanje zadeve, vendar pa pomembno vpliva na nacionalno-varnostno politiko. Veliko problemov in dogodkov, ki zadevajo zunanjo politiko, ima nacionalno-varnostni pomen (Sarkesian in drugi 2002, 107-110).

3.1.4 Ministrstvo za obrambo

Minister za obrambo je glavni svetovalec predsedniku glede obrambne politike in je odgovoren za oblikovanje splošne obrambne politike in vseh ostalih politik pomembnih za obrambo ter nenazadnje za izvajanje sprejete politike. Pod vodstvom predsednika minister izvaja oblast, usmerjanje in nadzor nad ministrstvom za obrambo.

Predsednik Združenega štaba poveljnikov oboroženih sil (JCS) je glavni vojaški svetovalec predsednika, Sveta za nacionalno varnost in ministra za obrambo (The Department of Defense Organizational Structure 2008).

Novo strateško okolje zahteva od ministrstva za obrambo, da je pri uporabi vojaške sile, ki jo vedno manj uporabljajo za dejansko bojevanje, bolj prilagodljiv. Vojaške sile v novem strateškem okolju vedno bolj pogosto uporabljajo kot sredstvo diplomacije. Avtorji kot primer

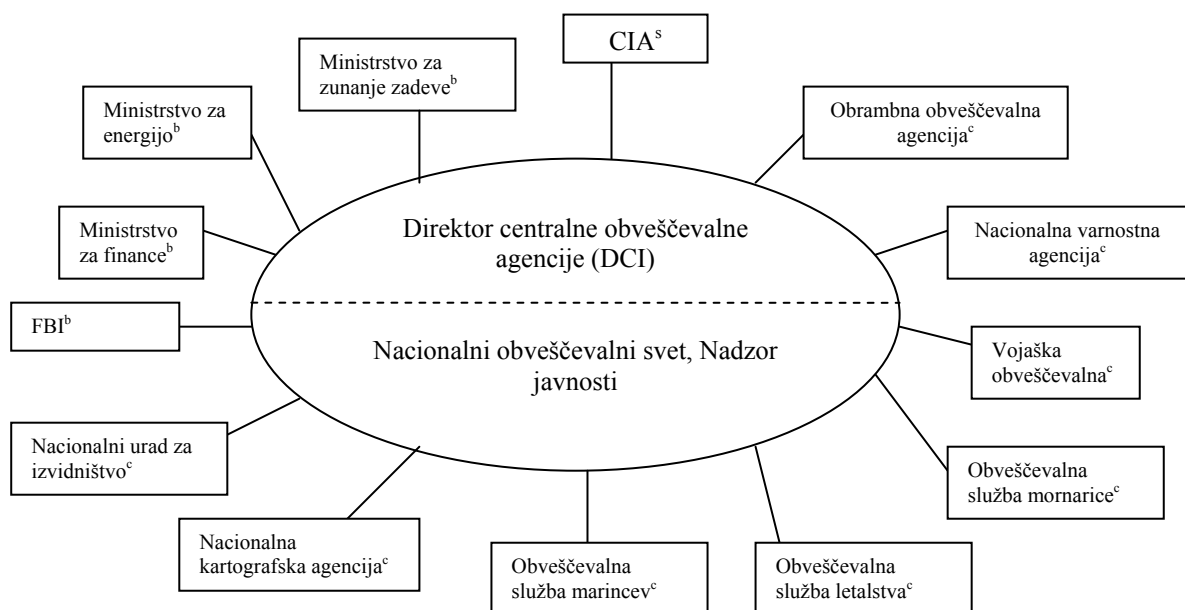
navedejo pogosto uporabo ameriške vojske za humanitarne naloge. Nekateri strokovnjaki celo trdijo, da postaja ministrstvo za obrambo senca ministrstva za zunanje zadeve, saj z uporabo vojaške sile izvršuje ameriške politične in diplomatske naloge (Sarkesian in drugi 2002, 114-115).

3.1.5 Obveščevalna skupnost

Izraz obveščevalna skupnost je splošen in vsebuje vse agencije znotraj izvršne veje oblasti (glej Sliko 3.2), ki se ukvarjajo z obveščevalno dejavnostjo.

V vrhu hierarhične lestvice obveščevalne skupnosti je direktor, ki je hkrati tudi direktor osrednje obveščevalne agencije¹¹. Je svetovalec Sveta za nacionalno varnost in koordinira vse obveščevalne dejavnosti. Njegova glavna funkcija pa je, da neposredno odgovarja za nadzor in izvajanje operacij Osrednje obveščevalne agencije. Te operacije predstavljajo središče obveščevalnega sistema (Sarkesian in drugi 2002, 166-168).

Slika 3.2: Obveščevalna skupnost

- a) neodvisne agencije
- b) elementi oddelka za obveščevalno dejavnost
- c) elementi ministrstva za obrambo

Vir: Sarkesian in drugi (2002, 16).

¹¹ Po reformah obveščevalne skupnosti sta to ločeni funkciji, podrobneje opisani v poglavju o Osrednji obveščevalni agenciji

3.1.5.1 Osrednja obveščevalna agencija (CIA)

Osrednja obveščevalna agencija je center obveščevalnih dejavnosti. Osrednja obveščevalna agencija je bila ustanovljena 1947 z zakonom o nacionalni varnosti. V zakonu je zapisana tudi funkcija direktorja osrednje obveščevalne agencije (DCI)¹². Reforme obveščevalne skupnosti so bile izvedene leta 2004 z zakonom o preprečevanju terorizma in z reformo obveščevalne skupnosti. S temi reformami so funkcijo direktorja osrednje obveščevalne razdelili na dve ločeni funkciji. Direktor nacionalne obveščevalne¹³, je prevzel nekatere naloge, ki jih je prej opravljal direktor osrednje obveščevalne (npr. koordiniranje celotne obveščevalne skupnosti, svetovanje predsedniku) in ločeno funkcijo direktorja osrednje obveščevalne agencije. Direktor osrednje obveščevalne je vodja Osrednje obveščevalne agencije in poroča direktorju nacionalne obveščevalne (About CIA 2008).

Ni še popolnoma jasno na kakšen način bo direktor nacionalne obveščevalne in njegovo osebje koordiniralo obveščevalno skupnost. CIA tudi po reformi ostaja glavna obveščevalna agencija. Njen direktor ima še vedno pomembno vlogo v obrambni skupnosti, vendar pa predsedniku poroča direktor nacionalne obveščevalne (Sarkesian in drugi 2008, 145).

3.1.6 Kongres

Čeprav ima predsednik dominantno vlogo pri zunanjih zadevah in tudi nacionalni varnosti, ne smemo pozabiti na vlogo, ki jo ima Kongres. Predsednik ima pooblastilo o uporabi vojaške sile, vendar pa mu resolucija o vojni iz leta 1973 to pooblastilo omejuje, saj se mora predsednik pred vsakim pošiljanjem ameriških vojakov v tujino posvetovati s Kongresom.

Narava mednarodnih varnostnih problemov in kompleksnost mednarodne politike otežujeta Kongresu nadzor predsednika pri uresničevanju političnih pobud, predvsem je to opazno v obdobju kriz. Kompleksnost ameriškega gospodarskega in socialnega sistema sta povečala predsednikovo moč in tako posredno tudi utrdila njegovo oblast pri nacionalno-varnostni politiki (Sarkesian in drugi 2002, 193).

Predsednik ima pri sodelovanju s Kongresom na področju nacionalne varnosti veliko prednost. Viri obveščevalnih podatkov, ki predstavljajo temelj za oblikovanje politik, strategij

¹² Director of Central Intelligence

¹³ Director of National Intelligence

in uporabo operativnih instrumentov so osredotočeni znotraj predsednikovega kabineta. Potrebno pa je poudariti, da je ne glede na dominantno vlogo predsednika učinkovitost nacionalno-varnostne politike odvisna tudi od podpore Kongresa in javnosti (Sarkesian in drugi 2002, 195).

Tudi moč političnih strank v Kongresu vpliva na predsednikovo zmožnost, da preko zakonodajnega procesa oblikuje nacionalno-varnostno politiko. Načeloma pa velja, da se predsednik v primeru, da je večina v Kongresu iz iste stranke kot on sam, sooča s precej šibkejšo opozicijo pri oblikovanju nacionalno-varnostnih politik.

Iz tega lahko povzamemo, da ima Kongres kar precejšnjo moč pri odločanju o nacionalno-varnostni politiki. S tem, da ne sprejme predloga o proračunu na izredno učinkovit način omeji prevlado predsednika na področju nacionalno-varnostne politike (Sarkesian in drugi 2002, 195-202).

3.1.7 Ministrstvo za domovinsko varnost

Ena izmed prvih akcij predsednika Busha po 11. septembru je bila ustanovitev Urada za domovinsko varnost¹⁴. Naloga urada je bila zaščititi ZDA pred potencialnimi bodočimi napadi. V predsednikovi uredbi je bila zapisana tudi ustanovitev Sveta za domovinsko varnost¹⁵, ki je bil odgovoren za svetovanje in pomoč predsedniku pri zadevah, ki se nanašajo na domovinsko varnost. Kmalu je postalo jasno, da ameriška vlada potrebuje več kot le urad za uspešno varovanje domovine (Hook 2008, 182).

25. novembra 2002 je predsednik Bush podpisal zakon o ustanovitvi Ministrstva za domovinsko varnost in 24. januarja 2003 je ministrstvo začelo z delovanjem.

Ustanovljeno ministrstvo ima glavno vlogo pri uresničevanju funkcij domovinske varnosti, ki so v Nacionalni strategiji domovinske varnosti opredeljene na šestih področjih, in sicer kot obveščevalna dejavnost in opozarjanje, mejna in transportna varnost, notranji protiterorizem, zaščita kritične infrastrukture in ključnega premoženja, obramba proti katastrofičnemu terorizmu (RKB) ter krizna pripravljenost in odgovor (Prezelj 2004, 29).

¹⁴ Office of Homeland Security

¹⁵ Homeland Security Council

Na spletni strani Ministrstva za domovinsko varnost so naštetih naslednji strateški cilji ministrstva:

- **Zavest** (Awareness) - odkrivanje in razumevanje groženj, ocenjevanje ranljivosti, določanje potencialnih vplivov in pravočasno obveščanje ameriške javnosti, da bi povečali domovinsko varnost.
- **Preprečevanje** (prevention) – odkrivanje, odvratanje in zmanjševanje groženj domovini.
- **Zaščita** (Protection) – varovanje državljanov in njihovih svoboščin, kritične infrastrukture, lastnine in gospodarstva ameriške države pred terorističnimi dejanji, naravnimi katastrofami in drugimi krizami.
- **Odziv** (Response) - vodenje, upravljanje in koordiniranje odziva na teroristična dejanja, naravne katastrofe in druge krize.
- **Okrevanje** (Recovery) — vodenje prizadevanj nacionalnih, državnih, lokalnih organizacij in zasebnega sektorja, da po terorističnih napadih, naravnih katastrofah in drugih krizah ponovno vzpostavijo državo.
- **Podpora, pomoč** (Service) – omogočanje zakonitega trgovanja, potovanje in migracijo.
- **Poudarek na organizaciji** (Organizational Excellence) - ceniti naše najbolj pomembno bogastvo, naše državljane. ZDA morajo ustvariti kulturo, ki promovira skupno identiteto, inovacije, vzajemno spoštovanje, odgovornost in skupinsko delo, da dosežejo učinkovitost, zmogljivost in operativno sinergijo (Department of Homeland Security Strategic Plan 2008, 3).

3.1.8 Ostale skupine, ki vplivajo na nacionalno-varnostno politiko

3.1.8.1 Javnost

Razpoloženje javnosti in stopnja njene podpore so dejavniki, ki vplivajo na uspeh predsednikovih politik. To je predvsem značilno za notranjo (domačo) politiko, velja pa tudi za nacionalno-varnostno politiko in strategijo. Podpora javnosti je izredno pomembna predvsem v primeru uporabe ameriških oboroženih sil na nevarnem področju, ali kadar se javnost počuti neposredno ogrožena (npr. po napadih 11. septembra). Predsednik mora upoštevati nestrinjanje javnosti z nacionalno-varnostno politiko in strategijo. Z največjimi problemi pri uveljavljanju širših nacionalno-varnostnih pobud se predsednik sooča v obdobju

miru in splošne blaginje. Če želi predsednik izvesti velike spremembe v nacionalno-varnostni politiki, obrambi in obveščevalni skupnosti je najbolj primeren čas kriz, saj je takrat podpora javnosti, tudi politikam, ki omejujejo pravice, zaradi strahu velika.

Kadar javnost izgubi zaupanje v sposobnost predsednika, da se bo primerno odzval na različne izzive, izgubi zaupanje tudi v njegovo nacionalno-varnostno politiko (Sarkesian in drugi 2002, 215).

3.1.8.2 Mediji

Vloga medijev v nacionalno-varnostni politiki izhaja iz pomembnega položaja, ki ga imajo mediji v odprtem sistemu. Svoboda tiska predstavlja temeljno načelo ameriškega sistema.

Kljub zahtevam javnosti in medijev po objavi politik ameriške vlade in transparentnosti njihovega delovanja pa se je v preteklosti večkrat zgodilo, da so nekatere administracije medije zavajale, da bi se izognile prezgodnji objavi varnostnih strategij.

Mediji opravljajo izredno pomembno nalogo obveščanja javnosti o delovanju vlade, države in dogajanja v svetu; prenašajo informacije vodjem znotraj in izven vlade, javnosti in političnim akterjem.

Mnogi opazovalci trdijo, da mediji predstavljajo edinega vidnega nasprotnika vladi pri nacionalno-varnostni politiki in strategiji, saj so edini, ki stalno preverjajo pobude in politike na tem področju in posredno preprečujejo samovoljo vlade.

Mediji se morajo zavedati tako odgovornosti, da poročajo pravično in objektivno, kot tveganja, da prezgodaj objavijo tajne informacije, ki bi razkrile politike in strategije ter ogrozile ameriške nacionalne interese. Meja med pravico javnosti do informacij in ameriškimi nacionalno-varnostnimi interesi ni jasna (Sarkesian in drugi 2002, 217).

3.1.8.3 Politične stranke

Vlogo strank v političnem procesu je, predvsem zaradi vpliva interesnih skupin, zelo težko jasno opredeliti. Glavna naloga političnih strank pri procesu oblikovanja nacionalno-

varnostnih politik je, da dajejo, kadar so v manjšini, dobre alternativne predloge, kadar so v večini pa oblikujejo politične odločitve in strategije.

Politične stranke pri oblikovanju vojske, obrambnem proračunu in odzivu na nacionalno-varnostne probleme služijo predvsem kot instrument za razpravo (Sarkesian in drugi 2002, 223).

3.1.8.4 Interesne skupine

Na prvi pogled je videti, da imajo interesne skupine veliko večji vpliv na področju notranjih zadev kot nacionalno-varnostnih. Prekrivanje teh dveh področij zabriše razlikovanje med dejavnostmi interesnih skupin in nacionalno-varnostne politike. Različne družbene skupine vplivajo na zvezni proračun in obrambne izdatke tako, da zahtevajo več sredstev za socialno varnost in socialne programe.

Na ameriško javno mnenje in odločitve Kongresa pa želijo vplivati tudi tuje interesne skupine. Avtorji navajajo primer velikih raziskovalnih skupin in lobijev, ki jih vzdržujejo vlade največjih ameriških gospodarskih partnerjev. Te skupine zaposlujejo bivše predstavnike obeh domov, da zagovarjajo njihove interese (Sarkesian in drugi 2002, 226).

4 Nacionalno-varnostna strategija za globalno dobo

Predsednik Clinton je pisarno v Beli hiši prevzel kmalu po koncu hladne vojne. Grožnja spopada dveh velesil, ki je do tedaj narekovala oblikovanje nacionalno-varnostnih strategij in politik, je izginila. Strategiji, sprejeti v obdobju predsednika Clintona sta osredotočeni na notranje zadeve ter zagotavljanje uspešnega ameriškega in globalnega gospodarstva. Velik poudarek je tudi na vlogi mednarodnega sodelovanja, tudi med bivšimi sovražniki, z namenom povečati globalno varnost in posledično tudi nacionalno varnost ZDA.

V nadaljevanju bom predstavila temelje Nacionalno-varnostne strategije za globalno dobo¹⁶, ki je bila objavljena decembra 2000, proti koncu drugega mandata predsednika Clintona.

¹⁶ A National Security Strategy for a Global Age

Temelji strategije

ZDA po hladni vojni težijo k utrditvi mednarodnega sistema, ki bo spodbujal demokratizacijo, prosto trgovanje in razvoj. Nacionalno varnost povezujejo s širjenjem demokracij. To utemeljijo s trditvijo, da se demokratične države ne spuščajo v vojne z drugimi. Z vlaganjem v tradicionalne in tudi v nove trgovske partnerje si prizadevajo za pospeševanje ameriške trgovine; gospodarsko rast želijo razširiti tudi na trge nekdanjih nasprotnikov, saj bodo z gospodarskim sodelovanjem povečali lastno varnost.

Preprečevanje sporov in odziv na grožnje in krize

Dolgo trajajoči meddržavni konflikti zahtevajo od ZDA, da vzdržujejo vojsko, ki bo zmožna premagati potencialne regionalne agresorje. ZDA, po možnosti skupaj z zavezniki, morajo biti zmožne odvrniti sovražnika. V primeru, da odvracanje ne bi bilo uspešno pa morajo biti zmožne premagati obsežno agresijo na dveh oddaljenih bojiščih v prekrivajočem se časovnem okviru.

ZDA se zaradi hitrega tehničnega napredka, večjega pretoka ljudi in informacij ter potencialne uničujoče sile znotraj majhnih držav, skupin ali posameznikov soočajo z novimi grožnjami. Grožnja predstavlja predvsem potencialna uporaba in nadaljnje širjenje orožja za množično uničenje, širjenje lahke oborožitve (light arms proliferation), grožnje informacijski/kibernetski varnosti ter mednarodno tihotapljenje ljudi. Jasno je zapisano, da je preventivno delovanje prva linija obrambe proti uničenju, ki bi ga povzročil sovražnik z orožjem za množično uničenje. Poudarjen je pomen sodelovanja z Rusijo, predvsem da bi preprečili uhajanje jedrskega, biološkega, kemičnega materiala in znanja iz držav bivše Sovjetske zveze.

Aktivno bodo nadaljevali s konsolidacijo Sporazuma o neširjenju jedrskega orožja¹⁷, Konvencije o kemičnem in biološkem orožju¹⁸, Režima o nadzoru raketne tehnologije¹⁹ prizadevali si bodo, da bo v veljavo stopila Pogodba o celoviti prepovedi jedrskega testiranja²⁰.

¹⁷ Nuclear Non-Proliferation Treaty

¹⁸ Chemical and Biological Weapons Conventions

¹⁹ Missile Technology Control Regime

²⁰ Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty

V strategiji je zapisano, da je proti asimetričnim grožnjam najbolj učinkovito mednarodno sodelovanje. V preteklosti so s prekomorsko prisotnostjo ter delovanjem, podprtim z mrežo multilateralnih sporazumov ZDA že dosegle uspeh pri omejevanju širjenja jedrskega ter kemičnega in biološkega orožja.

Cilj strategije je tudi izboljšanje varnosti tako doma kot v tujini. To bodo ZDA dosegle z (1) oblikovanjem mednarodnega varnostnega okolja (2) odzivi na grožnje in krize (3) pripravi na negotovo prihodnost.

ZDA želijo oblikovati mednarodno okolje s pomočjo diplomacije, gospodarskega sodelovanja, mednarodne pomoči, nadzora oboroževanja, prizadevanj za neširjenje jedrskega orožja ter vojaške prisotnosti. Vsa ta sredstva pospešujejo regionalno varnost in posledično tudi varnost ZDA.

Pobude o nadzoru oboroževanja in neširjenja jedrskega orožja predstavljajo glavne elemente nacionalno-varnostne strategije, ki naj bi doprinesli k povečanju varnosti doma in v tujini. Vse te pobude dopolnjujejo ameriška prizadevanja za preprečevanje širjenja in uporabe jedrskih, bioloških in kemičnih orožij ter zmanjševanje uporabe konvencionalnega orožja. Ta prizadevanja bodo zmanjšala stopnjo oborožitve in doprinesla k regionalni stabilnosti. Temelj strateške stabilnosti predstavlja Pogodba o protibalističnih raketah²¹. ZDA so predlagale prilagoditev pogodbe, da bi omogočala postavitve omejenega sistema raketne obrambe (National Missile Defense) in ob tem ne bi ogrozila strateške stabilnosti. ZDA so si v Clintonovem obdobju prizadevale, da bi v veljavo stopila Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov. Pridržujejo pa si pravico, da zaradi najvišjega nacionalnega interesa odstopijo od pogodbe in ponovno začnejo s testiranjem. Glavna naloga jedrskega orožja je še vedno odvratanje potencialnih nasprotnikov.

V strategiji je zapisano, da administracija teži k preprečevanju nadaljnega razvoja konvencionalnega orožja. Prizadeva si, da bi Pogodba o konvencionalnih silah v Evropi²² ostala temeljni kamen evropskega miru, varnosti in stabilnosti tudi v 21. stoletju.

²¹ Anti-Ballistic Missile Treaty

²² Conventional Forces Europe (CFE)

Poudarjajo pomembnost izboljšanja programa boja proti terorizmu. Priznavajo, da terorističnih organizacij ni moč odvrniti s tradicionalnimi sredstvi; potrebno je natančno ugotoviti vir napadov ter izboljšati pravočasnost in točnost obveščevalnih podatkov.

ZDA bodo še naprej vzdrževale tako velike strateške jedrske sile, da bodo zmožne odvrniti vse potencialne nasprotnike. Nekaj nestrateških jedrskih sil pa bo nameščenih v državah članicah NATA – to jasno nakazuje predanost ZDA k dolgoročnemu preživetju zavezništva in evropske varnosti.

Tudi okoljske grožnje, ki navadno segajo preko meja, dolgoročno predstavljajo grožnjo varnosti ZDA. Eno izmed najpomembnejših točk ameriške zunanje politike za administracijo predstavlja odločen odziv na okoljske grožnje. Na področju okoljske politike si ZDA želijo imeti vodilno vlogo pri doseganju sporazuma o Kjotskem protokolu.

ZDA morajo biti sposobne, da se odzovejo na cel spekter groženj in kriz, tako doma kot tudi v tujini. Viri, ki jih imajo na razpolago za doseganje teh ciljev, pa so omejeni. Prioriteto predstavljajo krize, ki neposredno ogrožajo ameriške interese. Za reševanje kriz bodo primarno uporabili diplomacijo, javno diplomacijo, ekonomska sredstva, policijo, obveščevalne dejavnosti ter vojaške operacije. Poudarjajo pomembnost zavezništov in partnerstev, vendar pa so v primeru resne ogroženosti nacionalnih interesov pripravljene delovati tudi unilateralno.

Posebno grožnjo predstavlja terorizem. Dokler bodo teroristi ciljali na ameriške državljane, si ZDA pridržujejo pravico, da proti njim delujejo v samoobrambi. ZDA bodo napadle tako baze kjer se teroristi zadržujejo kot tudi tiste države, ki jih podpirajo. Strategijo za boj proti terorizmu sestavljajo preventivni ukrepi (aktivna diplomacija, vojaško delovanje, izvajanje političnega pritiska, ekonomske sankcije), policijsko delovanje, zbiranje obveščevalnih podatkov in kadar bodo okoliščine to zahtevale, tudi vojaško posredovanje.

Ameriške oborožene sile morajo biti sposobne izvajati več nalog istočasno. Sposobne morajo biti, če je le mogoče skupaj z zavezniki, odvrniti dve agresiji, ki potekata istočasno na oddaljenih bojiščih. Pravilno zaznavajo, da bodo nasprotniki zaradi jasne premoči ameriških konvencionalnih sil po vsej verjetnosti uporabili asimetrična sredstva.

Pomembno vlogo pri reševanju konfliktov priznavajo Združenim narodom. Prepričani so, da so mirovne operacije Združenih narodov učinkovita alternativa neposredni intervenciji.

Uporabo vojaške sile narekuje ameriški nacionalni interes. Na področjih, kjer so ogroženi ameriški vitalni interesi, bo odločitev o uporabi sile odločna in, če je potrebno, tudi unilateralna. Vojaško silo bodo uporabili le v primeru, da bodo doseženi cilji in stroški sorazmerni z ogroženimi interesi. Načeloma bodo ZDA delovale v sodelovanju z mednarodno skupnostjo. Nikakor pa ne izključujejo enostranskih akcij, če bodo presodili, da so potrebne.

Življenjskega pomena za ameriško varnost je evropska stabilnost. NATO ostaja steber ameriškega udejstvovanja pri zagotavljanju varnosti (engagement) v Evropi, istočasno pa ZDA aktivno podpirajo prizadevanja evropskih partnerjev, da razvijejo lastno evropsko-varnostno in obrambno politiko²³. Podpirajo tudi evropska prizadevanja za povečanje in izboljšanje zmožnosti kolektivne obrambe, izvajanje operacij odzivanja na krize ter zmožnost, da vodijo vojaške operacije tudi kadar NATO v celoti ni udeležen. Širitev NATA je eden izmed glavnih elementov strategije za ohranjanje nedeljene in miroljubne Evrope.

Ključna za utrjevanje evropske stabilnosti je Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). Omogoča razvoj evropske varnostne arhitekture na način, da dopolnjuje strategijo NATA. ZDA bodo nadaljevale s podporo OVSE, ker preko te organizacije najlažje sodelujejo pri zagotavljanju varnosti vseh evropskih držav (National Security Strategy for Global Era 2000, 1-84).

5 Nacionalno-varnostna strategija po letu 2001

Prvo strategijo po 11. septembru 2001 so ZDA objavile 17. septembra 2002. Čez štiri leta, natančneje marca 2006, pa so objavile novo nacionalno-varnostno strategijo, ki predstavlja pregled ciljev, zastavljenih v strategiji iz leta 2002, dosežke in načrte za prihodnost na področju nacionalne varnosti.

V obeh strategijah je na začetku napisano, da je najboljši način za zagotavljanje ameriške varnosti podpora demokratičnim gibanjem in institucijam po celem svetu.

²³ European Security and Defence Policy (ESDP)

Varnostno okolje se je spremenilo, svet ni več razdeljen zaradi spopada dveh ideologij. ZDA ne ogrožajo več velike vojske, kot je bilo to v obdobju hladne vojne, temveč teroristi in tirani z željo da pridobijo orožje za množično uničenje.

Cilj strategije je, da ZDA ustvarijo varnejši in boljši svet. Cilji, ki jih morajo doseči na poti do napredka, so jasni: politična in gospodarska svoboda, miroljubni odnosi z drugimi državami ter spoštovanje človekovega dostojanstva.

Za dosego teh ciljev, bodo ZDA:

- zagovarjale prizadevanja za človekovo dostojanstvo
- utrdile zavezništva, da bodo sposobna premagati globalni terorizem, ter preprečiti napade na ZDA in njene zaveznice
- sodelovale z drugimi, da bi rešili regionalne konflikte
- preprečile sovražnikom, da bi grozili ZDA, njenim zaveznikom in prijateljem z orožjem za množično uničenje
- s spodbujanjem prostega trgovanja sprožile novo ero gospodarske rasti
- z odprtjem družb in izgradnjo demokratične infrastrukture razširile krog razvoja
- razvile načrte za kooperativne akcije z drugimi glavnimi centri globalne moči
- transformirale nacionalno-varnostne institucije, da bodo zmožne odzvati se na izzive in priložnosti 21. stoletja.

Zagovarjanje prizadevanj za človekovo dostojanstvo

ZDA so si v strategiji iz leta 2002 zastavile cilj, da si bodo prizadevale za spoštovanje človekovega dostojanstva po vsem svetu. To želijo doseči tako, da bodo pospeševale demokratizacijo, saj so prepričane, da je ravno v demokratičnem režimu človekovo dostojanstvo najbolj zaščiten.

Od leta 2002 so ZDA opazile ogromen napredek pri širjenju svobode, demokracije in spoštovanju človekovega dostojanstva. Kot primere navajajo: odstranitev talibanskega režima v Afganistanu, strmoglavljenje tiranskega režima Sadama Huseina ter izvedbo prvih svobodnih volitev v Iraku. Nekatere države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike so izvedle politične reforme v prid demokratizaciji. Demokratičen napredek so opazili v državah Afrike, Latinske Amerike in Azije, podpirajo pa tudi revolucije v evrazijskem območju.

Proces spodbujanja svobode in demokracije pa še ni zaključen. V prihodnosti si bodo ZDA, da utrdijo mednarodno stabilnost in posledično tudi svojo nacionalno varnost, prizadevale za nadaljnjo pospeševanje demokracij in svobode po vsem svetu.

Za širjenje svobode in demokracije se bodo ZDA posluževale različnih sredstev. Predvsem poudarjajo politična, gospodarska in diplomatska sredstva. Poudarjajo pomen uspešne tranzicije, saj so nerazvite demokracije nagnjene h konfliktom in dovzetne za izkoriščanje s strani teroristov.

Utrjevanje zavezništev, da premagamo globalni terorizem in preprečimo napade na ZDA in zaveznike

V nacionalno-varnostni strategiji 2002 je bilo zapisano, da se ZDA ne morejo več zanesti le na koncept odvracanja. Za zagotavljanje varnosti se bodo posluževale usklajenih akcij skupaj z zavezniki in prijatelji. Za cilj so si postavile preprečiti financiranje in podporo teroristom s strani različnih držav. Jasno je zapisana prioriteta ZDA: »[...], da najprej uničimo teroristične organizacije globalnih razsežnosti in napademo njihovo vodstvo; poveljstvo, nadzor in komunikacije; preprečimo materialno podporo ter pridobivanje finančnih sredstev« (National Security Strategy of the United States 2002, 5)²⁴.

V strategiji iz leta 2006 so ugotovili, da boj proti terorizmu še ni zaključen. Našteli pa so nekaj uspehov, ki so jih dosegli v obdobju od leta 2002-2006: Al Kaida je izgubila zatočišče v Afganistanu, v Iraku deluje multinacionalna koalicija, ki so se ji pridružili Iranci, pospešili so sodelovanje na področju obveščevalnih, vojaških in diplomatskih aktivnosti ter organov kazenskega pregona.

Poudarjajo, da je za učinkovito doseganje ciljev v boju proti terorizmu potrebno uporabiti vojaško silo ter tudi druge instrumente nacionalne moči.

²⁴ Our priority will be first to disrupt and destroy terrorist organizations of global reach and attack their leadership; command, control, and communications; material support; and finances.

Prepričani so, da bo pospeševanje svobode in spoštovanja človekovega dostojanstva dolgoročno rešilo nadnacionalni terorizem. Na področju boja proti terorizmu si bodo ZDA prizadevale:

- preprečiti teroristične napade, preden se pojavijo. Poudarjajo, da je koncept odvratanja v boju proti teroristom neuporaben. Teroriste je potrebno ubiti ali zajeti,
- preprečiti, da bodo malopridne države in teroristi pridobili orožje za množično uničenje,
- preprečiti teroristom, da bi iskali in pridobili zatočišče v malopridnih državah. Jasno je poudarjeno, da ZDA ne bodo razlikovale med teroristi in državami, ki jim bodo nudile zatočišče.

V obeh strategijah ZDA poudarjajo pomembnost zavezništev (vendar ne toliko tradicionalnih), predvsem pri boju proti terorizmu. Nov način sklepanja zavezništev in pripravljenost, da bodo delovale tudi unilateralno, se je jasno pokazal pri operaciji Iraška svoboda 2003. ZDA niso uspele prepričati nekaterih tradicionalnih zaveznikov, da je napad upravičen in nujen. Poslužile so se sklepanja ad hoc koalicij (npr. koalicija voljnih), sestavljenih iz držav, ki so bile pripravljene sodelovati. Kljub aktivnemu iskanju zaveznikov, so ZDA nenehno ponavljale pripravljenost da, v želji po zaščiti svoje nacionalne varnosti, delujejo tudi unilateralno.

Sodelovanje z drugimi pri reševanju regionalnih konfliktov

V strategiji iz leta 2002 je zapisano, da je za zagotavljanje nacionalne varnosti ZDA izredno pomembno tudi reševanje regionalnih konfliktov. Tudi regionalni konflikti, ki trenutno neposredno ne ogrožajo varnosti ZDA, bi v primeru razširitve lahko ogrozili ameriške nacionalno-varnostne interese. V strategiji iz leta 2006 so ugotovili napredek pri reševanju konfliktov, vendar pa opozarjajo, da je potrebno dodatno pozornost posvetiti regijam oz. državam z nedemokratskimi sistemi.

Strategija za reševanje regionalnih konfliktov je sestavljena iz treh točk:

- Preprečevanje in reševanje konfliktov: najbolj učinkovito sredstvo za preprečevanje konfliktov je pospeševanje demokracije, v demokratičnih sistemih reševanje konfliktov poteka na miroljuben način. ZDA podpirajo regionalni pristop k reševanju regionalnih sporov.

- Intervencija: ZDA so prepričane, da nekateri regionalni konflikti predstavljajo tako veliko grožnjo interesom ZDA, da je intervencija nujna. Izkušnje kažejo, da mednarodna skupnost nima dovolj ustrezno izurjenih sil, da bi lahko izvajala operacije ohranjanja miru. Da bi čim prej odpravili to pomanjkljivost ZDA intenzivno podpirajo reforme NATA in Združenih narodov.
- Postkonfliktna intervencija in stabilizacija

Preprečiti sovražnikom, da bi grozili ZDA, njenim zaveznikom in prijateljem z orožjem za množično uničenje

ZDA v strategiji poudarjajo, da se je varnostno okolje po napadih 11. septembra spremenilo, soočajo se s precej drugačno grožnjo kot v preteklosti.

Primarna naloga vlade ZDA je, da zavaruje življenje Američanov in ameriški interes. Dolžnost vlade je, da predvidi in pravočasno prepreči grožnje. Pri tem lahko uporabi vse elemente nacionalne moči – večja je grožnja, večje bodo posledice neposredovanja. Da bi preprečili takšna sovražna dejanja bodo ZDA, s pre-emptivnim delovanjem, izvajale svojo pravico do samoobrambe. Vendar pa v vseh primerih pre-emptivnega preprečevanja ogrožanja, ne bodo uporabile sile. Prvo izbiro še vedno predstavlja nevojaška akcija.

V strategiji iz leta 2002 je zapisano:

ZDA že od nekdaj, da bi preprečile dovolj veliko grožnjo nacionalni varnosti, vzdržujejo možnost izbire pre-emptivne akcije. Večja je grožnja, večje je tveganje neposredovanja – bolj verjetno je, da bomo za obvarovanje naše varnosti uporabili vnaprejšnje akcije, četudi ni jasno znano, kdaj in kje bo nasprotnik napadel. Da bi vnaprej preprečili takšna dejanja naših nasprotnikov, bodo ZDA, če bo potrebno delovale tudi pre-emptivno (National Security Strategy of the United States 2002, 15)²⁵.

V strategiji 2006 je tekst popolnoma enak. V nadaljevanj pa pride do majhne spremembe: »Da bi vnaprej preprečili takšna sovražna dejanja naših nasprotnikov, bodo ZDA, če bo

²⁵ The United States has long maintained the option of preemptive actions to counter a sufficient threat to our national security. The greater the threat, the greater is the risk of inaction – and the more compelling the case for taking anticipatory action to defend ourselves, even if uncertainty remains as to the time and place of the enemy's attack. To forestall or prevent such hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act preemptively.

potrebno, s pre-emptivnimi akcijami *izvajale pravico do samoobrambe*«²⁶ (National Security Strategy of the United States 2006, 18).

Besede, zapisane ležeče, so v strategiji 2006 dodane. Christine Gray (2006, 563) v svojem članku zapiše, da ZDA s tem dodatkom jasno utemeljijo pre-emptivno akcijo na pravici do samoobrambe. Prepričana je, da to lahko razumemo kot sklicevanje na člen 51. Ustanovne listine Združenih narodov, ki dovoljuje vojaško akcijo v samoobrambi.

Na področju preprečevanja širjenja orožja za množično uničenje bodo ZDA delovale proaktivno, torej še preden bo prišlo do dejanske izvršitve groženj.

ZDA so prepričane, da so v obdobju od sprejetja prve nacionalno-varnostne strategije po 11. septembru do marca 2006 naredile velik napredek na področju zagotavljanja varnosti svojih državljanov. Napredek so dosegli v sodelovanju s ključnimi partnerji v mednarodni skupnosti.

- ZDA so začele z razporejanjem protiraketne obrambe, da bi odvrnile in zavarovale ZDA pred napadom z balističnimi raketami ali orožjem za množično uničenje. Z nameščanjem raket so začele takoj, ko so odstopile od Sporazuma o protibalističnih raketah.²⁷
- 2003 so sprožile Varnostno pobudo proti širjenju orožja za množično uničenje.²⁸ Želeli so doseči ustavitev širjenja orožja za množično uničenje, njegovih izstrelitvenih sistemov ter materiala za izdelavo tega orožja.
- Sodelovale z drugimi na področju kazenskega pregona in obveščevalne dejavnosti.
- Libija je prostovoljno prenehala s programom razvoja orožja za množično uničenje.
- Varnostni svet ZN je na predlog ZDA leta 2004 soglasno sprejel Resolucijo 1540. Resolucija zahteva kriminalizacijo širjenja orožja za množično uničenje ter uvedbo strogega nadzora nad izvozom in zavarovanje vseh občutljivih materialov.
- ZDA so vodile prizadevanja Mednarodne agencije za jedrsko energijo²⁹ da izboljša odkrivanje in odzivanje na širjenje jedrskega orožja.

²⁶ To forestall or prevent such hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act preemptively in exercising our inherent right of self-defense.

²⁷ Antibalistic Missile Treaty (ZDA so od sporazuma enostransko odstopile 13. junija 2002)

²⁸ Proliferation Security Initiative

²⁹ International Atomic Energy Agency (IAEA)

Kljub številnim uspehom, ki so jih ZDA dosegle pa resne grožnje še vedno ostajajo. Predvsem imajo Američani v mislih Iran, ki zavestno krši Sporazum o neširjenju jedrskega orožja; Ljudsko republiko Korejo, ki s svojim nezakonitim jedrskim programom krši mednarodne obveze; teroristične organizacije, ki si še vedno prizadevajo pridobiti orožje za množično uničenje; ter premalo zavarovano dobavo fuzijskega materiala, primerne za jedrsko orožje.

V prihodnosti si bodo ZDA prizadevale preprečiti širjenje držav, ki posedujejo jedrsko orožje, ter preprečiti teroristom dostop do fuzijskega materiala.

V strategiji 2006 je jasno zapisano, da največjo nevarnost ZDA predstavlja Iran. Navajajo naslednje razloge: razvijajo jedrski program, zavrnilo so mednarodno inšpekcijo in odprto podpirajo teroriste.

Severna Koreja je, do nedavnega, predstavljala resen varnostni izziv. ZDA so dosegle konsenz med glavnimi regionalnimi partnerji: Kitajsko, Japonsko, Rusijo in Republiko Korejo. Od Severne Koreje so zahtevali opustitev celotnega obstoječega jedrskega programa. Severna Koreja se je z zahtevo strinjala.

Kot velik vir ogrožanja so ZDA v strategiji navedle tudi kemično in biološko orožje. Ta grožnja se je, zaradi izrednih tehnoloških napredkov pri razvoju agentov, še povečala.

ZDA poudarjajo, da novo strateško okolje zahteva nov pristop h konceptu odvrčanja in obrambe. Strategija odvrčanja ne more več temeljiti na grožnji z maščevanjem. Za odvrčanje državnih in nedržavnih akterjev je nujno potrebno tako defenzivno kot ofenzivno delovanje.

Jedrsko orožje ima še vedno vlogo odvrčanja. Odvrčanje bodo poskušali okrepiti z razvojem nove triade, ki je sestavljena iz ofenzivnega napada (tako jedrskih kot konvencionalnih sil), aktivne in pasivne obrambe (vključno s protiraketno obrambo) ter izboljšane obrambne infrastrukture. ZDA so prepričane, da bodo te nove zmogljivosti odvrnile nekaj novih groženj s katerimi se soočajo.

Za reševanje problema širjenja jedrskega orožja je najbolj učinkovita mednarodna akcija. Širjenje jedrskega orožja bodo ZDA preprečevale predvsem z diplomatskimi sredstvi. Prepričane so, da orožje za množično uničenje lahko povzroči tako veliko škodo, da je nesmiselno čakati na uresničitev grožnje.

S spodbujanjem svobodnih trgov in prostega trgovanja sprožiti novo ero globalne gospodarske rasti

V obeh strategijah so si ZDA zadale cilj pospeševati svobodno in pravično trgovanje. Prepričani so, da bo povečanje gospodarske svobode povečalo blaginjo za vse. Administraciji je uspelo doseči večino ciljev, ki si jih je zastavila leta 2002. Nadaljevali pa bodo s spodbujanjem reform, ki povečujejo gospodarsko rast in stabilnost po vsem svetu. Za zagotavljanje energetske varnosti je ključno sodelovanja s partnerji in glavnimi proizvajalci energentov. Želijo doseči usklajenost ponudbe in povpraševanja po energentih.

Razširiti krog razvoja s pospeševanjem odprtih družb in izgradnjo demokratične strukture

Prav tako je v obeh strategijah zapisano, da si bodo ZDA prizadevale izboljšati življenje ljudi, ki trpijo revščino in lakoto. Ena izmed glavnih prioritet ameriške mednarodne politike je razširiti krog razvoja in priložnosti. V strategiji je izpostavljen problem neuspešnih programov za premagovanje revščine. ZDA si bodo prizadevale izboljšati učinkovitost programov pomoči.

Razviti načrt za kooperativno sodelovanja z glavnimi centri globalne moči

V strategiji iz leta 2002 ZDA priznavajo, da so odnosi z najmočnejšimi državami na svetu pomembni za ameriško nacionalno varnost. ZDA si bodo prizadevale preprečiti ponoven pojav tekmovalnosti med dvema državama.

Poudarjajo, da novi časi zahtevajo nove pristope, predvsem imajo v mislih fleksibilnost, ki bi omogočala učinkovito akcijo tudi, kadar med zavezniki obstajajo nesoglasja.

Uspelo jim je razširiti globalno koalicijo za boj proti terorizmu; pomagale so državam ter multinacionalnim organizacijam, da so izboljšale sposobnost obrambe pred teroristi in nadnacionalnim kriminalom; dosegli so, da je Severna Koreja opustila svoj jedrski program; skupaj z evropskimi zavezniki in mednarodnimi institucijami so ustvarili pritisk na Iran, da bi

začel spoštovati obveze o neširjenju jedrskega orožja; NATO je trenutno v procesu transformacije, ki mu bo omogočila, da se bo lažje soočal z novimi grožnjami; eden izmed naštetih uspehov je tudi izboljšanje odnosov z Indijo.

Transformacija ameriških nacionalno-varnostnih institucij, da se bodo sposobne odzvati na izzive in priložnosti 21. stoletja

Učinkovito transformacijo nacionalno-varnostnih institucij so si ZDA zastavile že v strategiji iz leta 2002. Svoj namen so utemeljile s trditvijo, da so bile institucije nacionalne varnosti ustanovljene v drugačnem obdobju, za drugačne izzive.

V strategiji 2006 je zapisano, da so ZDA v štirih letih naredile velik korak pri transformaciji institucij:

- Ustanovitev Ministrstva za domovinsko varnost, ki ima naslednje prioritete: zmanjševanje ranljivosti, nevarnosti in hitro okrevanje ob primeru terorističnega napada.
- Obveščevalna skupnost: doživela je največjo reorganizacijo po letu 1947. Osrednji del predstavlja nova pozicija – Direktor nacionalne obveščevalne. Njegova naloga je, da povezuje celotno obveščevalno skupnost ter skrbi, da le-ta deluje usmerjeno in učinkovito.
- Ministrstvo za obrambo: transformacijo ministrstva, da se bo sposobno odzvati na naslednje izzive:
 - o Tradicionalne: predstavlja napad s konvencionalnimi silami.
 - o Iregularne: s strani državnih in nedržavnih akterjev ki uporabljajo metode, kot so terorizem in upor, da bi izničili tradicionalne prednosti ameriške vojske.
 - o Katastrofalne: pridobivanje, posedovanje in uporabo orožja za množično uničenje s strani državnih in nedržavnih akterjev, ter smrtonosne pandemije ali druge naravne katastrofe.
 - o Razdiralne: s strani državnih ali nedržavnih akterjev, ki uporabljajo tehnologijo ter biotehnična orožja, orožja z usmerjeno energijo ter kibernetško bojevanje z namenom, da bi izničili ameriško superiornost.

ZDA poudarjajo nujnost nadaljevanja transformacije ključnih institucij. Dodatno je potrebno izboljšati sposobnost načrtovanja, ter odzivanja na vse krize in dolgotrajne izzive.

Na mednarodnem področju se ZDA zavzemajo za transformacijo ZN in regionalnih organizacij. Poudarjajo pomembnost vzpostavitve struktur, ki bodo zagotavljale financiranje ter organizacijsko učinkovitost. Povečati je potrebno storilnost ZN in regionalnih organizacij. Za reševanje kriz morajo imeti na razpolago izurjene in hitro namestljive sile. Zagotoviti je potrebno, da bodo ZN odražali današnjo geopolitično realnost in ponovno oživiti predanost ZN pospeševanju demokracije (National Security Strategy of the United States 2006, 1-54).

5.1 Razlike med nacionalno-varnostno strategijo 2002 in 2006

Namen pre-emptivne akcije v nacionalno-varnostni strategiji ostaja enak, vendar pa je razprava o uporabi sile v strategiji iz leta 2006 bolj podrobna. Kot sem že prej omenila, jasno povežejo pre-emptivno akcijo s pravico do samoobrambe. Še vedno pa nikjer ni omenjena vloga mednarodnega prava. Zavezništva imajo še vedno velik pomen, predvsem pri boju proti terorizmu in preprečevanju napadov na ZDA in njene zaveznike. Vendar pa bolj kot tradicionalna zavezništva poudarjajo sestavljanje koalicij glede na trenutne potrebe.

Ponovno poudarijo, da se v boju proti terorizmu ne morejo povsem zanesti na koncept odvrčanja. Pre-emptivne akcije so usmerjene proti grožnji s strani teroristov in malopridnih držav. Predvsem v strategiji 2006 je kot glavna grožnja varnosti identificiran ekstremni islamizem, vendar pa striktno poudarjajo, da boj proti terorizmu ni spopad religij. Razpravljajo o vzrokih za terorizem in odločno zanikajo, da je okupacija Iraka povečala frekvenco terorističnih napadov.

Prav tako eden od pomembnih ciljev ostaja preprečevanje napadov z orožjem za množično uničenje na ZDA in njene zaveznike (Gray 2006, 556).

Mednarodno pravo v strategiji iz leta 2006 ni omenjeno, v strategiji 2002 je bilo mednarodno pravo omenjeno vsaj v kontekstu pravice do samoobrambe: »Že stoletja, mednarodno pravo priznava, da državam ni potrebno utrpeti napada, preden bi se lahko zakonito branile proti silam, ki predstavljajo neizbežno grožnjo«³⁰ (National Security Strategy of the United States 2002, 15)

³⁰ For centuries, international law recognized that nations need not suffer an attack before they can lawfully take action to defend themselves against forces that present an imminent danger of attack.

Strategija 2006 potrdi pripravljenost ZDA, da bodo uporabile silo, preden se bo napad zgodil, četudi ne poznajo časa ali kraja napada, dodano pa je: »da bodo akcije jasne, upravičene in primerne« (National Security Strategy of the United States 2006, 28). Še vedno pa ni nikjer zapisanih jasnih smernic, kdaj bodo ZDA uporabile silo in kaj sproži pre-emptivno akcijo.

Prav tako kot v strategiji 2002 v strategiji 2006 ne priznavajo primarne vloge Varnostnega sveta pri vzdrževanju mednarodnega miru in stabilnosti.

Ponovno poudarijo pomembnost nadaljnjega razvoja načrtov za kooperativno sodelovanje z drugimi centri globalne moči. Ne omenijo pa ne Združenih narodov, ne tradicionalnih zaveznikov. NATO omenijo bežno in še to le v smislu, da mora zavezništvo nadaljevati z reformami, zapisanimi v strategiji 2002. Center sklepanja zavezništev predstavljajo ad hoc koalicije (npr. Varnostna pobuda proti širjenju orožja za množično uničenje).

Opazna je tudi razlika pri identifikaciji malopridnih držav. V nacionalno-varnostni strategiji 2002 sta kot malopridni državi navedeni Irak in Severna Koreja. V nacionalno-varnostni strategiji 2006 pa se fokus premakne na Iran in Sirijo. Obtožbe utemeljijo s trditvijo, da državi kljub opozorilom nadaljujeta s podporo teroristom in jim nudita zatočišče. Kot največjo grožnjo s strani posameznih držav, identificirajo Iran. Iran predstavlja grožnjo ne le zaradi poskusov razvoja jedrskega orožja, temveč tudi, ker odprto podpira terorizem, grozi Izraelu in kljubuje vzpostavitvi miru na Bližnjem vzhodu ter odreka svobodo svojim državljanom (Gray 2006, 556-557).

Lahko bi rekli, da nacionalno-varnostna strategija 2006 v glavnem potrdi nacionalno varnostno strategijo 2002. Opaziti pa je, da je jezik, uporabljen v strategiji 2006 nekoliko manj agresiven, poskušajo se vsaj delno izogniti uporabi termina pre-emptivne akcije. Guertner (2007, 31-32) v svojem članku izrazi začudenje nad dejstvom, da se ZDA v poglavju III., ki govori o uporabi pre-emptivne akcije proti teroristom (relativno nekontroverzna strategija) izognejo jasni uporabi izraza pre-emptivno, v poglavju V., ki pa govori o uporabi pre-emptivne akcije proti državam in narodom, pa termin obdržijo. Koncept pre-emptivne akcije so ZDA v strategijah po letu 2001 razširile, da vsebuje tudi preventivno akcijo, torej uporabo sile tudi kadar grožnja obstaja, vendar ni neizbežna.

6 Spremembe v nacionalno-varnostni strategiji po letu 2001

Iz primerjave strategije predsednika Clintona in obeh predsednika Busha je jasno razvidno, da so grožnjo terorizma ter držav z željo po pridobitvi orožja za množično uničenje, identificirali že pred zloglasnim 11. septembrom 2001.

11. september je postal dan, ko se je ena izmed zaznanih groženj, v najhujši obliki, dejansko materializirala. ZDA so doživele teroristični napad na domačih tleh. Teroristični organizaciji, ki je bila vojaško gledano precej šibkejša od ZDA, je uspelo z nekonvencionalnimi sredstvi doseči nepojmljivo, ZDA so postale cilj napada. ZDA so doživele že več terorističnih napadov, tudi na svojih tleh, vendar pa 11. september 2001 predstavlja precedens, tako v številu smrtnih žrtev, kot tudi v obsegu materialne škode.

Pričakovati je bilo, da bodo ZDA revolucionarno spremenile svojo zunanjo in varnostno politiko.

Katere spremembe pa so dejansko zaznamovale (obstaja nesoglasje o tem ali je do sprememb sploh prišlo) ameriško nacionalno-varnostno politiko po letu 2001 pa bom predstavila v nadaljevanju.

Leffler (2005, 397) trdi, da sta si, splošno gledano, tako Busheva kot Clintonova strategija zelo podobni. Obe zagovarjata tradicionalne cilje. Manjše razlike opazi pri poudarjanju nadzora oborožitve in varovanja okolja. Prepričan pa je, da so najbolj revolucionarne spremembe v strategiji delna opustitev odvračanja (deterrence), multilateralizma in koncepta zadrževanja (constrain) v prid pre-emptivnemu napadu, preventivnemu delovanju, unilateralizmu in hegemoniji ter nov način tvorjenja zavezništav.

6.1 Pre-emptivna/preventivna akcija

V nacionalno-varnostni strategiji 2002 je jasno zapisano, da strategija odvračanja ni več primerna za ameriško obrambno strategijo. Argument, ki so ga predstavili, je zelo preprost:

ameriške oborožene sile niso sposobne odvrniti teroristov – niso jih bile sposobne odvrniti 11. septembra 2001 (Dalby 2005, 18).

Strategija odvrčanja je reaktivna in multinacionalna strategija, ki je bila oblikovana v obdobju ravnotežja moči in je bila izredno uspešna v obdobju hladne vojne.

Kot je zapisano v nacionalno-varnostni strategiji 2002, je bilo orožje za množično uničenje v obdobju hladne vojne orožje zadnje izbire, danes pa ga sovražniki vidijo kot orožje prve izbire. ZDA se ne morejo zanesti le na reaktivno držo (Dunn 2006, 5-6).

Proti brezdržavnim in militantnim terorističnim skupinam, ki so dokazale, da niso zmožne previdnosti pri sprejemanju odločitev, je koncept odvrčanja neuporaben. Edini način, da bi takšno nevarnost preprečili, je, da ZDA prevzamejo pobudo (Freedman 2003, 105).

Bush tako v svojih govorih kot tudi v strategiji 2002 poudarja, da koncept odvrčanja proti brezdržavnim akterjem in malopridnim državam, ki so pripravljene veliko tvegati, ni uspešen. Poudarja, da bi strategijo odvrčanja, vsaj v primeru te grožnje, morala nadomesti strategija pre-emptivne akcije. ZDA morajo biti pripravljene delovati pre-emptivno tudi, če ni točno znano, kdaj in kam bo sovražnik napadel. Drugače rečeno, potrebno je prilagoditi koncept neposredne grožnje (imminent threat) zmožnostim in ciljem današnjih sovražnikov (Shapiro in Davids 2003, 13).

Muravchik (2002, 24) trdi, da je daleč najbolj kontroverzna inovacija v strategiji pre-emptivna vojna. Ne strinja pa se s trditvijo, da to predstavlja inovacijo v strategiji. Prav tako Gupta (2008, 183) ugotovi, da pre-emptivni napadi niso novost v mednarodnih odnosih. Med hladno vojno so ZDA tako odkrito kot prikrito organizirale strmoglavljenje režimov, za katere so predvidevale, da pospešujejo širjenje sovjetske moči.

Poudarja, da sta bila, skozi celotno obdobje hladne vojne, pre-emptivni in preventivni napad ena izmed strateških opcij. Tako na ameriški kot sovjetski strani je obstajala pripravljenost izvesti takšen napad.

Navede dva najbolj znana primera, kjer so vodilni politiki resno razmišljali o pre-emptivni akciji: kubanska raketna kriza leta 1962 in Kitajska v obdobju od prvih prizadevanj, da bi pridobila jedrsko orožje do prve detonacije 1964.

Tudi Moriarty (2004, 75) kot enega najbolj pomembnih primerov, kjer so ZDA resno razmišljale o uporabi pre-emptivnega napada, da bi preprečile širjenje jedrskega orožja drugi državi, navaja kubansko raketno krizo.

Oktober 1962 so ameriške obveščevalne službe odkrile, da SZ skrivaj gradi izstrelišča za jedrske rakete na Kubi. V eni sami, močni, strateški potezi je SZ poskušala doseči skoraj strateško (near-strategic) pariteto z ZDA, čeprav SZ ni imela enakovrednih medcelinskih raket, ki bi jih lahko uporabila za izstrelitev jedrske rakete. Z namestitvijo jedrskega orožja srednjega dosega na Kubo so to pomanjkljivost izničili.

Predsednik Kennedy je imel na izbiro več možnosti od invazije na Kubo (preventivna vojna), do zamenjave ameriških raket Jupiter v Turčiji za sovjetske na Kubi (quid pro quo) ter blokade Kube in pre-emptivnega napada na izstrelišča za jedrske rakete na Kubi.

Moriarty trdi, da je bila Kennedyeva prva odločitev za pre-emptivni napad na Kubo, na koncu pa je izbral blokado otoka. Proti pre-emptivnemu napadu so se odločili, ker: ameriške obveščevalne službe niso mogle zagotoviti, da so odkrile vse rakete na Kubi, strateško poveljstvo pa ni moglo zagotoviti, da bodo z napadom vse uničili. Maščevanje, tudi z le eno izstreljeno raketo na ZDA, bi povzročilo ogromno škodo. Kennedyja je tudi skrbelo, da bo tudi v primeru uničenja vseh raket na Kubi, SZ odgovorila z napadom konvencionalnih sil na Nemčijo, kar bi lahko vodilo do tretje svetovne vojne.

Szewczyk (2005, 120) kot primer navede Kitajsko v obdobju med koncem kubanske raketne krize 1962 in kitajsko detonacijo jedrske bombe 1964. ZDA, in po vsej verjetnosti tudi SZ, so imele namen izvesti unilateralne ali skupne pre-emptivne napade na jedrsko infrastrukturo na Kitajskem. Na koncu sta se obe velesili odločili proti uporabi sile. Tako ZDA kot SZ sta prišli do zaključka, da kitajski razvoj jedrskega orožja ni ogrozil njune varnosti. Odvratanje se je izkazalo kot učinkovita strategija.

Možnost uporabe pre-emptivne akcije je omenjena tudi v zadnji strategiji predsednika Clintona. Clintonova ekipa je poudarila, da bodo:

Kadar bo le mogoče, bomo v boju proti terorizmu uporabili organe kazenskega pregona (law enforcement) ter diplomatska in gospodarska sredstva. Vendar pa v vseh situacijah ta sredstva ne bodo zadostovala. Dokler bodo teroristi ogrožali ameriške državljane si pridržujemo pravico, da v samoobrambi napademo njihove baze ter tiste, ki jih sponzorirajo, jim pomagajo ali pa jih aktivno podpirajo (National Security Strategy for Global Era 2000, 29).³¹

Samuel L. Berger, Clintonov svetovalec za nacionalno varnost, je povedal, da je bil tudi predsednik Clinton pripravljen izvesti pre-emptivno vojaško akcijo, v primeru, da bi njegovi svetovalci dokazali, da bo uspešna. »Predsednik je ukazal izplutje dveh jedrskih podmornic iz obale Pakistana za izvedbo dodatnih raketnih napadov. V primeru, da bi s pomočjo obveščevalnih podatkov do potankosti lahko določili nahajališče Osame bin Landa, jih je bil takoj pripravljen uporabiti. Nasprotoval ni niti uporabi kopenskih sil« (Berger v Leffler 2005, 405).

Clinton je zaprosil svoje vojaške svetovalce, da naj pretehtajo možnosti. Zaradi nasprotovanja Pakistana, odsotnosti uporabne baze blizu Afganistana, ter nezanesljivih in nepravočasnih obveščevalnih podatkov je Clintonovo vojaško vodstvo sklenilo, da bi takšna akcija skoraj zagotovo doživela neuspeh (Leffler 2005, 405).

Koncept pre-emptivne akcije predstavlja najbolj kontroverzna »novost« v strategiji po letu 2001. Zagovorniki pre-emptivne akcije utemeljujejo uporabo te strategije na naslednjih temeljih: Lonsdale (2003, 102-104) v svojem članku zapiše, da so ZDA, tako kot druge velesile pogosto uporabile vojsko za doseganje zunanjepolitičnih ciljev. Vendar pa odstranitev, ali uničenje nasprotnikovega političnega vodstva nikoli niso razglasili za strateški cilj. Vojaško silo so rajši uporabili, da bi prepričali nasprotno stran, da spremeni svoje vedenje. Nova strategija nakazuje, da je v ZDA prišlo do sprememb v mišljenju kdaj in na kakšen način uporabiti vojaško silo. Spremenila se je tudi zaznava o uporabi vojske kot političnega sredstva. Okupacija Iraka predstavlja manifestacijo te nove politike. V 20. stoletju

³¹ Whenever possible, we use law enforcement, diplomatic, and economic tools to wage the fight against terrorism. But there have been, and will be, times when those tools are not enough. As long as terrorists continue to target American citizens, we reserve the right to act in self-defense by striking at their bases and those who sponsor, assist, or actively support them, as we have done over the years in different countries.

je mednarodna skupnost zavzela stališče, da je vojaško silo dovoljeno uporabiti le v samoobrambi in kot zadnjo možnost. Lonsdale je prepričan, da so dogodki 11. septembra pokazali, da je ta pristop za zagotavljanje varnosti v novem varnostnem okolju popolnoma neprimeren.

Lonsdale zagovarja trditev, da pre-emptivna akcija predstavlja odgovorno reakcijo na naravo nove grožnje, s katero se sooča Zahod. Teroristi lahko napadejo brez ali z zelo kratkim opozorilom. Čakanje, da bi takšne grožnje postale neizbežne bi za posledico imelo ogromno število žrtev. Avtor ne trdi, da so nenasilna sredstva v primeru grožnje z orožjem za množično uničenje neuporabna. Diplomatske in gospodarske akcije lahko izolirajo in oslabijo takšne skupine, vendar pa je istočasno potrebno izvesti tudi vojaško akcijo, da bi preprečili teroristično dejavnost in oslabili njihovo moč.

Nova doktrina napoveduje spremembo pri uporabi vojaške sile. Manifestacije teh sprememb se kažejo v ameriških akcijah odstranitve talibanskega režima v Afganistanu, še vedno trajajoči kampanji uničenja Al Kaide ter nenazadnje v invaziji na Irak, kjer je bil eden izmed glavnih ciljev, da strmoglavijo režim Sadama Huseina.

Lonsdale zavrne razglabljanja nekaterih kritikov, ki so prepričani, da bi pre-emptivne akcije lahko spodbudile nadaljnje napade. Prepričan je, da bi takšne odločne akcije lahko imele celo učinek odvratanja bodočih sovražnikov.

Prav tako Muravchik (2002, 25) ovrže tri glavne pomisleke kritikov pre-emptivne akcije: (1) nikjer ni jasno zapisano kakšni so kriteriji, ki ustvarijo podlago za pre-emptivno akcijo; (2) obstaja zaskrbljenost, da bo ta strategija ustvarila precedens za druge države; (3) strategija ne upošteva mednarodnega prava o uporabi sile. Za prvega trdi, da je preprosto le posledica napačne interpretacije strategije. Poudarja, da je v strategiji jasno zapisano, da je politika pre-emptivne akcije usmerjena le proti malopridnim državam in teroristom, ki posedujejo orožje za množično uničenje. Bolj razumen pomislek, po njegovem mnenju, predstavlja strah pred tem, da bi druge države izrabile doktrino pre-emptivne akcije za zasledovanje lastnih ciljev. Avtor prav tako ovrže očitke o nespoštovanju mednarodnega prava. Prepričan je, da namen Busheve strategije ni postaviti Amerike nad zakon, nasprotno, novo doktrino želi vključiti v ustaljeno tradicijo. V strategiji je jasno zapisano, da mednarodno pravo že stoletja priznava državam pravico do samoobrambe. Dodatno ZDA opozarjajo, da koncept neizbežne grožnje

ni prilagojen zmožnostim in ciljem današnjih sovražnikov. Zahtevajo, da se koncept prilagodi novo nastali situaciji.

Clark Arend (2003, 91-99) izpostavi pomisleke o legalnosti pre-emptivne uporabe sile. Navaja, da je v Ustanovni listini Združenih narodov jasno zapisano, da je enostranska uporaba sile, brez neposredne grožnje, nedvoumno nezakonita. Vendar pa bi bila Busheva doktrina pre-emptivne akcije, če upoštevamo trditev, da Ustanovna listina ne odraža več natančno obstoječega mednarodnega prava, dejansko lahko zakonita, čeprav politično gledano nespametna akcija.

Clark Arend navaja, da je v členu 2. Ustanovne listine je zapisano, da naj bi se države vzdržale grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila usmerjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali pa, ki bi bila kako drugače nezdružljiva s cilji Združenih narodov. Dovoljeni sta dve izjemi: uporaba sile, ki jo avtorizira Varnostni svet (42. člen) in uporaba sile v samoobrambi (51. člen).

Nobena določba te Ustanovne listine ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler Varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Ukrepi, ki so se jih člani Združenih narodov lotili, izvršujoč to pravico do samoobrambe, naj se takoj sporočijo Varnostnemu svetu in ne smejo v ničemer posegati v pravico in dolžnost Varnostnega sveta, da na temelju te Ustanovne listine vsak čas ukrene, kar se mu zdi potrebno za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti (Ustanovna listina Združenih narodov, 51. člen).

Clark Arend opozarja na problem dveh interpretacij člena 51.:

- (1) Interpretacija, ki zagovarja trditev, da člen 51. omejuje pravico do uporabe sile v samoobrambi, dovoljuje jo le v primeru, da se je napad dejansko že zgodil. Po tej interpretaciji bi bilo vsakršno pre-emptivno delovanje nezakonito. Država bi najprej morala postati žrtev šele potem bi lahko uporabila silo.
- (2) Interpretacija, ki zagovarja tezo, da 51. člen daje državam pravico do uporabe sile v samoobrambi tudi vnaprej, torej brez neposredne grožnje.

Prav tako avtor poudarja, da se je mednarodno pravo, ki se nanaša na uporabo sile, razvijalo stoletja in je višek doseglo v Ustanovni listini Združenih narodov. Glavni namen prava je bil, da se usmeri na konvencionalne grožnje, ki jih predstavljajo konvencionalni akterji – države. Tako orožje za množično uničenje kot terorizem predstavljata grožnjo, ki jo tradicionalno mednarodno pravo ne predvidi. Člen 2.(4) prepoveduje uporabo sile ene države z namenom napasti drugo državo, člen 51. pa dovoljuje neodtujljivo pravico do samoobrambe prav tako le državi. V ta okvir niso vključeni ne teroristi ne orožje za množično uničenje. Pravica do samoobrambe in pre-emptivnega napada je osnovana na grožnji države s konvencionalnimi silami. Veliko lažje je določiti, kdaj je država neposredno ogrožena, saj ko se konvencionalne sile pripravljajo na napad, navadno izvedejo dovolj odkritih akcij (npr. mobilizacija). Pri terorizmu in orožju za množično uničenje pa je izredno težko določiti, kdaj je grožnja neposredna, oziroma se ogroženost pokaže šele, ko je dejanje praktično že izvedeno. Avtor ugotovi, da sodobno mednarodno pravo, ki se ukvarja z uporabo sile v samoobrambi, ne upošteva problema terorizma in orožja za množično uničenje, ter da še ni jasnih pravnih standardov, ki bi natančno določali, kdaj je v takšnih primerih uporaba sile dovoljena.

Ali bi torej lahko trdili, da je sedaj lažje izvajati strategijo pre-emptivne akcije kot v obdobju hladne vojne? Legitimnost pre-emptivne akcije bi bilo veliko lažje doseči v obdobju hladne vojne, saj je bilo lažje dokazati neizbežnost grožnje (mobilizacija, kopičenje vojaške tehnologije). Kljub dejstvu, da države ne bi imele težav z legitimnostjo pre-emptivne akcije, sta v obdobju hladne vojne obe velesili o njej le razmišljali, uporabili pa je nista, ker ni bilo zagotovila, da bi takšna akcija uničila vse vojaške zmogljivosti napadene države. Ni bilo mogoče popolnoma odstraniti grožnje z maščevanjem. V današnjem obdobju pa tako države kot teroristi napade lahko pripravljajo veliko bolj prikrito, odsotni so indikatorji, ki bi nedvoumno dokazali, da določena država ali teroristična skupina pripravlja napad na drugo državo. Država, ki subjektivno zaznava ogrožanje, bo izredno težko dokazala, da jo določena teroristična skupina ali država ogroža v tolikšni meri, da bi lahko na temelju pravice do samoobrambe izvedla legitimno pre-emptivno akcijo.

Zanemariti pa ne smemo tudi problemov, ki jih sproža na samoobrambi temelječe pre-emptivno delovanje. Največji problem predstavlja izrabljanje koncepta za doseganje lastnih ciljev. Zgovoren primer je ameriška invazija Iraka 2003. Kot razloge za upravičenost napada so Američani navedli povezavo Iraka z Al Kaido ter obstoj orožja za množično uničenje, usmerjenega na ZDA. Mnogi kritiki napada pa so bili prepričani, da je Američane gnala želja

po pridobitvi ozemlja, bogatega z nafto. Opaziti je bilo tudi, da so nekatere druge države sledile zgledu ZDA in so »posvojile« pre-emptivno samoobrambo. Christine Gray (2006, 566) navede dve državi, ki sta nakazali, da podpirata pre-emptivno samoobrambo: Japonska (proti Severni Koreji) in Rusija (za boj proti terorizmu) ni pa še jasno, ali sta pripravljene iti tako daleč kot ZDA in dejansko izvesti pre-emptivno akcijo.

6.2 *Unilateralizem*

Vsi ameriški predsedniki med hladno vojno so se zavedali dejstva, da bi odvrčanje lahko zatajilo. Vsi ti predsedniki so imeli željo zgraditi sile tako močne, da noben sovražnik ne bo mogel vsiliti svoje volje ZDA. Strinjali so se tudi, da ZDA ne smejo nikoli dovoliti, da bi jih kdo izsiljeval. Nobenemu sovražniku oz. potencialnemu sovražniku niso smeli dovoliti, da pridobi podobno moč, kot jo imajo ZDA. V obdobju predsednika Trumana, ko so bile ZDA popolnoma predane sklepanju zavezništev, se niso nikoli odpovedali pravici do unilateralnega delovanja. Tudi Eisenhower je zagovarjal kohezijo med zavezniki, vendar je hkrati poudarjal, da bodo ZDA delovale tudi neodvisno od svojih zaveznikov kadar se pojavi možnost, da bodo s takšnimi dejanji dosegli ameriške cilje. Bili so pripravljene tvegati tudi razpad zavezništev (Leffrer 2005, 403).

Gaddis (2005, 29) trdi, da je bila glavna vloga zavezništev v obdobju hladne vojne preprečiti državam, ki bi se potencialno počutile zapostavljene, da bi prebegnile ali vsaj grozile s prebegom. Po koncu hladne vojne pa je ta grožnja izginila, zmanjšala se je pomembnost zavezništev. Multilateralna posvetovanja so doživela svoj zaton že v obdobju administracije predsednika Busha St.

Ameriška zunanja politika se je nagnila k unilateralizmu že pred letom 2001. Ko so leta 1995 republikanci dobili večino v Kongresu, je to močno vplivalo tudi na zunanjo politiko predsednika Clintona. To potrjuje dejstvo, da je Clinton le malo pred iztekom svojega drugega mandata izrekel podporo Kongresu pri nestrinjanju z vzpostavitvijo Mednarodnega kazenskega sodišča (Dumbrell 2002, 280).

Prav tako Haley (2004, 462) zapiše, da tudi tveganju nenaklonjena Clintonova administracija ni nikoli izključevala možnosti unilateralnega napada. Poudarjali so pomembnost sodelovanja

ZDA v multilateralnih pobudah, vendar so si hkrati pridržali pravico do enostranskega delovanja, če bi okoliščine to zahtevale.

Georg W. Bush je unilateralizem podedoval od svojih predhodnikov. Vendar pa ga je v svojem obdobju še dodatno poglobil. V očeh Evropejcev sta to politiko nakazali dve najbolj kontroverzni akciji: zavrnitev Kjotskega protokola in predanost Nacionalni protiraketni obrambi (Dumbrell 2002, 279-283). Gaddis (2005, 29) pa navede še: zanikanje jurisdikcije Mednarodnega kazenskega sodišča za ameriške državljane, odstop od Pogodbe o protibalističnih raketah, zavrnitev ponujene pomoči NATA pri invaziji na Afganistan, ter odločenost, da bodo ZDA kljub vsesplošnemu nasprotovanju izvedle strmoglavljenje režima Sadama Huseina v Iraku.

Poudarjanje pripravljenosti ZDA, da bodo delovale same in glasna kritika politike preprečevanja širjenja orožja za množično uničenje katere namen je preprečiti širjenje z nadzorom oboroževanja, so jasno nakazali, da je Busheva administracija prepričana, da tradicionalni multilateralizem za zaščito ameriške varnosti ni več dovolj. ZDA so bile prepričane, da so mednarodni sporazumi popolnoma neučinkoviti pri zagotavljanju ameriške nacionalne varnosti, poleg tega pa omejujejo ameriško svobodo delovanja. Veliko je bilo ugibanj, ali bodo ZDA prisiljene omejiti unilateralistične težnje, da bi pridobile mednarodno podporo. Zgodilo pa se je ravno nasprotno. Zaznavanje zunanje grožnje je še dodatno utrdilo pripravljenost, ZDA da uporabijo edinstveno pozicijo vojaške premoči in rešijo, tudi unilateralno, probleme, ki ogrožajo njihovo nacionalno-varnost (Dunn 2006, 9).

Tradicionalni zavezniki so v Bushevi doktrini bežno omenjeni. Poudarjajo pa, da bodo večjo pozornost posvetili sklepanju ad hoc koalicij. Hammond (2005, 101-102) povzame, da ZDA od svojih zaveznikov zahtevajo, da se jim popolnoma podredijo. ZDA si pridružujejo pravico do identifikacije grožnje in izbire odziva nanjo. ZDA bodo vedno najprej stremele k sklenitvi zavezništev, vendar pa jih nesodelovanje ne bo odvrnilo od zastavljenih ciljev. Pri izvajanju vojaških akcij bodo delovale skupaj s tako imenovanimi »rotacijskimi koalicijami« ali »koalicijami voljnih«. Ne bodo se ozirale na dejstvo, da bi ta nova zavezništva lahko povzročila razkol med tradicionalnimi zavezniki.

Rumsfeld je v enem izmed intervjujev poudaril, da je sklepanje koalicij odvisno od naloge: »Naloga (misija) določa koalicijo in ne koalicija določa nalogo (misijo)« (Rumsfeld v Hammond 2005, 98).

Drugače rečeno – ZDA se ne bodo ozirale na mnenja drugih držav o svojih načrtih. To so poimenovali »a la cart multilateralizem«. Vendar pa Hammond poudari, da priložnostni multilateralizem, ki ga nadomesti unilateralizem, kadar Američanom to prija, ne moremo označiti za multilateralizem.

Lonsdale (2003, 105) navaja razloge za nenaklonjenost ameriške zunanje politike multilateralizmu. Zahod se je različno odzval na novo varnostno okolje. Tisti, ki imajo še vedno zaupanje v idealistično verzijo mednarodne politike, v kateri multilateralizem preko posredovanja in nenasilnih sankcij uspešno rešuje varnostne dileme, menijo, da bi morala biti uporaba sile omejena in pod pokroviteljstvom mednarodnih organizacij npr. ZN. ZDA pa pri odzivu na novo grožnjo zavzemajo bolj neorealistično in unilateralistično držo, v kateri imajo tradicionalne politike moči in uporaba sile veliko bolj pomembno vlogo. Busheva administracija je prišla do zaključka, da ZDA ne bodo več talec nepredvidljivih in neučinkovitih procesov multilateralnega pristopa.

Fabbrini (2006, 13) kot najbolj jasen izraz ameriškega unilateralističnega pristopa navede invazijo na Irak. ZDA ni uspelo prepričati večine članic Varnostnega sveta ZN o obstoju orožja za množično uničenje; prav tako jim ni uspelo dokazati povezave med teroristi, ki so izvedli napad 11. septembra in Sadamom Huseinom. Napad so izvedle kljub nasprotovanju večine članic Varnostnega sveta.

Stuart (2006, 54-63) trdi, da so dogodki 11. septembra Bushevo administracijo prisilili, da ponovno premisli o svoji unilateralistični držbi. Videti je bilo kot, da je predsednik Bush prišel do spoznanja, da je nov izziv kolektivni varnosti moč rešiti le s skupno akcijo. Že konec leta 2001 pa je bila Busheva ekipa prepričana, da mednarodno sodelovanje prinaša več težav kot koristi ter, da imajo ZDA dovolj sredstev, da vodijo vojno proti terorizmu po svoje.

Lonsdale (2003, 105) izpostavi tudi problem ZN, ki po njegovem mnenju niso neodvisno in nevtralnno telo, ki bi delovalo kot nepristranski arbiter v sporu. Varnostni svet ni glas svetovnega mnenja, odraža le nacionalni interes trenutnih članic. Pet stalnih članic v Svetu

glasuje v skladu z interesi svoje lastne države in ne slepo v podporo nekih višjih ciljev. Posledično bi ZDA, če bi bile predane delovanju le v okoliščinah, v katerih bi imele podporo ZN, prepuščale svojo varnost v nemilost ostalim stalnim članicam.

6.3 *Vojaška premoč (hegemonija)*

Tudi prizadevanje za vojaško premoč ni novost v ameriški nacionalno-varnostni politiki. Med hladno vojno so ustvarjalci politik spretno in iznajdljivo oblikovali zaveznitva in jih tudi vzdrževali, nikoli pa niso izključili pravice, da delujejo unilateralno (Leffler 2005, 408).

Politika vzdrževanja vojaške premoči se po hladni vojni ni bistveno spremenila. Ko se je Bush St. poslovil od funkcije, Clinton in njegovi svetovalci niso spremenili smeri. Lahko celo trdimo, da je ameriška vojaška moč še bolj rasla. V poznih 90. letih 20. stoletja so ZDA za orožje potrošile več, kot vse ostale države skupaj. To ni bilo naključje; to je bila posledica jasno oblikovane politike. V nacionalno-varnostni politiki za globalno dobo so Clintonovi svetovalci jasno poudarili: »Naša sposobnost, da se odzovemo na cel spekter groženj zahteva, da imamo najbolj izurjene, najbolj opremljene in najbolj učinkovite oborožene sile na svetu« (National Security Strategy for Global Era 2000, 26).³²

ZDA so imele v času objave nacionalno-varnostne strategije 2002 neprimerljivo vojaško moč ter ogromen gospodarski potencial. V strategiji je zapisano, da je glavni namen ameriške premoči, da promovira ravnotežje moči, ki spodbuja svobodo. Ta cilj odraža mnenje, da ameriška premoč predstavlja priložnost, morda celo dolžnost, da jo uporabijo za zagotavljanje varnejšega in boljšega sveta. Strategija od ZDA zahteva, da pozicijo premoči obdržijo (tudi s pomočjo vojske), ter preprečijo potencialnim nasprotnikom, da bi presegli ali izenačili svojo moč z močjo ZDA (Shapiro in Davids 2003, 9).

Gaddis (2002, 51) opozori, da je v Bushevi doktrini jasno zapisan cilj vzdrževanja tako močnih vojaških sil, da odvrnejo potencialne nasprotnike od želje, da s povečanjem vojske dosežejo oz. presežejo moč ZDA.

³² Our ability to respond to the full spectrum of threats requires that we have the best trained, best-equipped, most effective armed forces in the world.

Ikenberry in Slaughter (2005, 33) kritizirata željo ZDA po absolutni vojaški premoči. Trdita, da je bilo popolnoma nepotrebno povzdigniti vojaško premoč na raven doktrine. To je sprožilo nasprotovanje, užaljenost in odtujitev drugih. Namesto tega predlagata, da bi ZDA morale vzdrževati razvoj vojaških zmogljivosti enako mislečih liberalnih demokracij, da bi preprečili pojav ponovnega tekmovanja med ZDA in njihovimi zavezniki na eni strani ter avtokratičnimi režimi na drugi strani.

6.4 Negativni vplivi Busheve doktrine

Heisbourg (2003, 84-85) v članku trdi, da bodo na ZDA in njene zaveznike vplivali kakršnikoli protiukrepi, ki bi jih lahko sprejele tiste države, ki se čutijo ogrožene s strani Busheve doktrine.

Prav tako je prepričan, da od držav, ki so potencialne ali dejanske tarče Busheve doktrine (Iran, Irak, Severna Koreja, Sirija) ne moremo pričakovati, da se ne bodo odzvale na ta nov izziv, ki ga predstavljajo ZDA. Busheva doktrina ima lahko sledeče učinke:

- **pospešeno širjenje orožja za množično uničenje** (proliferacijo): naštete države bi bile lahko v skušnjavi, da pospešijo pridobivanje orožja za množično uničenje. Če je država – avtor ima v mislih predvsem Iran – prepričana, da je naslednji cilj ameriških poskusov spremembe režima, bi se lahko zgodilo, da pospeši svoj razvoj in pridobivanje orožja za množično uničenje. Javno priznanje Severne Koreje, da si prizadevajo za proizvodnjo obogatene urana, ki bi ga lahko uporabili za orožje, bi lahko razumeli kot poskus nasprotnika, da z jedrskim orožjem doseže učinek odvračanja. Iz tega bi lahko vse naslednje »žrtve« (npr. Iran) sklepali, da posedovanje jedrskega orožja odvrača ZDA od napada. Irak bi bil lahko tarča napadov ravno zato, ker nima jedrskega orožja, medtem ko je Severna Koreja, ki ga ima, relativno varna.
- **Širjenje iz previdnosti:** Države, ki še ne posedujejo orožja za množično uničenje, vendar se bojijo, da bodo pristale na ameriškemu seznamu tarč pre-emptivnih akcij, se lahko odločijo, da bodo tajno pridobile orožje za množično uničenje. Da bi zmanjšali ta negativen vpliv avtor predlaga natančno definicijo kriterijev, ki so temelj za izvedbo pre-emptivnega napada.

- **Odpoved pridobivanju orožja za množično uničenje:** najbolj zaželena posledica mednarodne potrditve Busheve doktrine bi bila prepričati potencialne sovražnike, ki si prizadevajo pridobiti orožje za množično uničenje, da se mu odpovejo; ali prepričati države, ki že posedujejo orožje za množično uničenje, da izberejo drug način zagotavljanja varnosti.

Kritiki so prepričani, da Busheva strategija, dolgoročno, zaradi političnih, gospodarskih in strateških razlogov ne bo uspela. Po nepotrebnem odtuja zaveznike ter ignorira mednarodno pravo in vzajemno omejevanje velesil; spregleda pomembnost mednarodne pomoči pri doseganju ameriških ciljev; podcenjuje dejstvo, da ponovna vzpostavitev naroda zahteva ogromne stroške; spodbuja druge vlade, da razmišljajo o preventivnih vojnah in o tem, da bi pridobili orožje za množično uničenje (Haley 2004, 464).

7 Zaključek

Obstaja visoka stopnja konsenza med strokovnjaki, da so teroristični napadi 11. septembra do neke mere vplivali na nacionalno-varnostno politiko ZDA. Predvsem se je spremenilo zaznavanje grožnje. Samo grožnjo terorizma in širjenja orožja za množično uničenje pa so identificirali že v preteklosti.

Najbolj kontroverzno »novost« v nacionalno-varnostni strategiji predstavlja ameriško zagovarjanje pravice do samoobrambe s pre-emptivno akcijo.

V Bushevi doktrini je zapisano, da je koncept, ki je odlično deloval v obdobju hladne vojne – odvracanje - le še delno uporaben. Ponudijo alternativo – koncept pre-emptivnega delovanja, ki naj bi znatno zmanjšal grožnjo, ki prihaja s strani teroristov in malopridnih držav z orožjem za množično uničenje. Prav tako so ZDA prepričane, da jim dejstvo, da imajo najmočnejše oborožene sile, omogoča (v bodočnosti stremijo k temu, da bi ostale edina vojaška velesila) in dovoljuje neselektivno rabo sile za uresničevanje lastnih interesov, brez upoštevanja mednarodnega prava. Poudariti je potrebno, da je koncept pre-emptivnega delovanja obstajal in je bil jasno zapisan v strategijah sprejetih v obdobju hladne vojne; prav tako so si ZDA pridržale pravica do unilateralnega delovanja, če bodo okoliščine tako zahtevale oziroma ne bodo dosegli mednarodnega konsenza, nacionalno-varnostni interesi pa bodo ogroženi. Zavezništev in koalicij niso popolnoma izključili iz ameriške zunanje in varnostne politike. Poudarjajo pomen »a la cart« koalicij, ki jih bodo Američani sklepali kadar bodo prepričani, da jim bodo koristili in pomagali do izpolnitve svojih ciljev oziroma kadar med tradicionalnimi zaveznicami ne bodo dobili podpore.

Če na kratko povzamemo lahko rečemo, da nova nacionalno-varnostna strategija uporablja koncepte, ki so bili zapisani in včasih tudi uporabljeni že v preteklosti. Kar pa bode v oči je odsotnost natančne definicije kriterijev za pre-emptivno delovanje, ter popolno ignoriranje mednarodnega prava, ki omejuje samovoljo držav pri uporabi sile. Hipotezo 1 torej ne moremo ne ovreči in ne sprejeti: 11. september je vplival na ameriško nacionalno varnost ni pa je spremenil revolucionarno. Hipotezo 2 prav tako lahko ovržemo: Nova strategija ni zmanjšala proliferacije orožja za množično uničenje, če pogledamo (domnevno) Iran in Severno Korejo, bi lahko rekli, da jo je celo pospešila; ovržemo lahko tudi hipotezo 3, saj sta koncepta pre-emptivnega in preventivnega delovanja, ter unilateralizem obstajali že v

prejšnjih nacionalno-varnostnih strategijah. Tudi hipoteze 4 ne moremo potrditi. Novi strategiji ne predlagata nadomestitve koncepta odvrčanja s konceptom pre-emptivnega delovanja. Uporabo pre-emptivnih akcij svetujeta le v primeru grožnje s strani teroristov in malopridnih držav, ki posedujejo orožje za množično uničenje. Koncept pre-emptivne akcije ima v strategiji izredno ozko vlogo. Proti tradicionalnim grožnjam naj bi ZDA še vedno uporabljale koncept odvrčanja.

Vsi koncepti, ki naj bi bili domnevno novost v ameriško nacionalno-varnostni politiki, so v določenem obdobju že bili v uporabi. Izvajanje pre-emptivnih akcij na netradicionalen način (brez neizbežne grožnje) in pa dejstvo, da je predsednik nekatere koncepte povzdignil na doktrinarno raven so po vsej verjetnosti znatno pripomogli k domnevanju nekaterih analitikov in novinarjev, da se je nacionalno-varnostna politika po 11. septembru revolucionarno spremenila.

8 Literatura

1. Bebler, Anton. 2006. EU, NATO in sodobni mednarodni terorizem. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 25-43. Ljubljana: FDV.
2. Bučar Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez. 2002. *Navodila za pisanje – seminarske in diplomske naloge*. Ljubljana: FDV.
3. Carr, Caleb. 2007. Terrorism: Why the Definition Must be Broad. *World Policy Journal* 24 (1): 47-50. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=5&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (15. avgust 2008).
4. Central Intelligence Agency. 2008. *About CIA*. Dostopno preko: <https://www.cia.gov/about-cia/index.html> (27. maj 2008).
5. Chomsky, Noam. 2003. One man's World. *New Statesman* 132 (4664): 16-19. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=6&hid=122&sid=61a50625-e515-4120-afea-db5a7792c78a%40sessionmgr102> (17. april 2007).
6. Chomsky, Noam. 2007. Terrorism, American Style. *World Policy Journal* 24 (1): 44-45. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=5&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (15. avgust 2008).
7. Clark Arend, Anthony. 2003. International Law and the Preemptive Use of Military Force. *The Washington Quarterly* 26 (2): 89-103. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=7&hid=122&sid=61a50625-e515-4120-afea-db5a7792c78a%40sessionmgr102> (17. april 2007).
8. Dalby, Simon. 2005. *Geopolitics, Grand Strategy and the Bush Doctrine*. Singapur: Institute of Defence and Strategic Studies. Dostopno preko: <http://www.rsis.edu.sg/publications/WorkingPapers/WP90.pdf> (5. april 2007).
9. *Dictionary of Military Terms A Guide to the Language of Warfare and Military Institution*. 1986. New York: The H.W. Wilson Company.
10. Dumbrell, John. 2002. Unilateralism and America First President G.W. Bush foreign policy. *Political Quarterly* 73 (3): 279-287. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=20&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (17. april 2007).
11. Dunn, David Hastings. 2006. A Doctrine Worthy of the Name?: George W. Bush and the Limits of the Pre-emption, Pre-eminence and Unilateralsim. *Diplomacy &*

- Statecraft* 17 (1): 1-29. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=21&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (17. april 2007).
12. Fabbrini, Sergio. 2006. US unilateralism and America conservativ nationalism. V *The United States Contested American Unilateralism and European Disconten*, ur. Sergio Fabbrini, 3-29. London, New York: Routledge.
13. Freedman, Lawrence. 2003. Prevention, Not Preemption. *The Washington Quarterly* 26 (2): 105-114. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=7&hid=122&sid=61a50625-e515-4120-afea-db5a7792c78%40sessionmgr102> (17. april 2007).
14. Gaddis, John Lewis. 2002. A Grand Strategy of Transformation. *Foreign Policy Washington* 133: 50-58. Dostopno preko: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?index=15&sid=6&srchmode=1&vinst=PROD&fmt=6&startpage=-1&clientid=16601&vname=PQD&RQT=309&did=232256031&scaling=FULL&ts=1224697632&vtype=PQD&rqt=309&TS=1224697650&clientId=16601> (17. april 2007).
15. Gaddis, John Lewis. 2005. After the Containment. The Legacy of George Kennan in the age of Terrorism. *The New Republic* 232 (15): 27-31. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=30&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (23. september 2006).
16. Gray, Christine. 2006. The Bush Doctrine Revisited: The 2006 National Security Strategy. *Chinese Journal of International Law* 5 (3): 555-578. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=2&hid=105&sid=e1645ec3-6ef3-4300-bd23-02eaa69323a4%40sessionmgr108> (4. julij 2008).
17. Grizold, Anton. 1992. *Razpotja nacionalne varnosti: obramboslovne raziskave v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Grizold, Anton, Sinša Tatalović in Vlatko Cvrtila. 1999. *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
19. Grizold, Anton in Bogomil Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: FDV.
20. Guertner, Gary L.. 2007. European Views of Preemption in US National Security Strategy. *Parameters: US Army War College* 37 (2): 31-44. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=34&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (30. avgust 2008).

21. Gupta, Sanjay. 2008. The Doctrine of Pre-emptive Strike: Application and Implications During the Administration of President George W. Bush. *International Political Science Review* 29 (2): 181-196. Dostopno preko: <http://ips.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/29/2/181> (14. april 2008).
22. Haley, Edward P.. 2004. A Defensive Grand Strategy for the United States. *Armed Forces & Society* 30 (3): 461-481. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=36&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (7. marec 2007).
23. Heisbourg François. 2003. A Work in Progress: The Bush Doctrine and It's Consequences. *The Washington Quarterly* 26 (2): 75-88. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=49&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (17. april 2007).
24. Hook, Steven W.. 2008. *U.S. Foreign Policy The Paradox of World Power*. Washington: CQ Press.
25. Ikenberry, John G. in Anne-Marie Slaughter. 2006. ***Forging A World of Liberty Under Law U.S. National Security in The 21st Century. Final Report of the Princeton Project on National Security.*** USA: The Woodrow Wilson School of Public and International Affairs. Princeton University. Dostopno preko: <http://www.wws.princeton.edu/ppns/report/FinalReport.pdf>, (1. november 2006).
26. *International Military and Defense Encyclopedia*. 1993. Washington, New York: Brassey's Inc.
27. Leffler, Melvyn P.. 2005. 9/11 and America Foreign Policy. *Diplomatic History* 29 (3): 395-413. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=53&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (15. maj 2007).
28. Lonsdale, David J.. 2003. The Strategy of Pre-emption: Dealing with the Post-9/11 Security Environment. *Defense Studies* 3 (2): 102-107. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=54&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (15. maj 2007).
29. Moriarty, Tom. 2004. Entering the Valley of Uncertainty The future of Pre-emptive Attack. *World Affairs* 167 (2): 71-77. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=55&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (3. marec 2007).

30. Mueller, Karl P., Jasen J Castillo., Forrest Morgan E., Negeen Pegahi in Brian Rosen. 2006. *Striking First. Preemptive and Preventive Attack in U.S. National Security Policy*. Santa Monica: Rand Corporation. Dostopno preko: http://www.rand.org/pubs/monographs/2006/RAND_MG403.pdf (28. maj 2008).
31. Muravchik, Joshua. 2002. The Bush Manifesto. *ProQuest Social Science Journals* 144 (5): 23-30. Dostopno preko: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?index=0&did=249950131&SrchMode=1&sid=1&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1224702256&clientId=16601> (5. junij 2007).
32. Prezelj, Iztok. 2004. Domovinska varnost in terorizem. *Slovenska vojska* XII/20: 28-30. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
33. Raščan, Stanislav. 2005. *Spremembe varnostne politike ZDA po 11. septembru 2001*. Ljubljana: FDV.
34. Sarkesian, Sam C., John Allen Williams in Stephen J. Cimbala. 2002. *U.S. National Security: Policymakers, processes and politics*. London: Lynne Rienner Publishers.
35. Sarkesian, Sam C., John Allen Williams in Stephen J. Cimbala. 2008. *U.S. National Security: Policymakers, processes and politics*. London: Lynne Rienner Publishers.
36. Shapiro, Jeremy in Lynn E. Davis. 2003. The New National Security Strategy. V *The US Army and the New National Security*, ur. Jeremy Shapiro in Lynn E. Davids, 7-25. Santa Monica: RAND. Dostopno preko: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1657/MR1657.ch2.pdf (15. oktober 2006).
37. Stuart, Douglas T.. 2006. The Neoconservatives as a Continuation and Aberration in American Foreign Policy. V *The United States Contested American Unilateralism and European discontent*, ur. Sergio Fabbrini, 54-68. London, New York: Routledge.
38. Szewczyk, M.J. Bart. 2005. Pre-emption, Deterrence and Self Defence: A legal and Historical Assessment. *Cambridge Review of International Affairs* 18 (1): 119-135. Dostopno preko: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=55&hid=107&sid=461f5a51-629c-411a-9b7f-9155b3cca91a%40sessionmgr102> (2. februar 2007).
39. *The Dictionary of modern War*. 1998. New York: Random House Value Publishing.
40. The White House. 1997. *History of the National Security Council, 1947-1997*. Dostopno preko: www.whitehouse.gov/nsc/history.html, (26. maj 2008).
41. The Department of Defense. 2008. *The Department of Defense Organizational Structure*. Dostopno preko: www.defenselink.mil/odam/omp/pubs/GuideBook/DoD.htm#Department%20of%20Defense (26. maj 2008).

42. The U.S. Government Printing Office. 2008. *United States Code Congressional*. Dostopno preko: <http://frwebgate3.access.gpo.gov/cgi-bin/TEXTgate.cgi?WAISdocID=7168666621+21+1+0&WAISaction=retrieve> (14. september 2008).
43. The White House. 2000. *A National Security Strategy for Global Age 2000*. Dostopno preko: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-0012.pdf> (2. februar 2007).
44. The White House. 2002. *National Security Strategy of the United States of America 2002*. Dostopno preko: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf> (2. februar 2007).
45. The White House. 2006. *National Security Strategy of the United States of America 2006*. Dostopno preko: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf> (2. februar 2007).
46. *Ustanovna listina Združenih narodov – Charta of the United Nations*. 1945. Dostopno preko: www.pf.uni-lj.si/media/ustanovna.listina.zn.doc (6. julij 2008).
47. U.S. Department of Homeland Security. 2008. *Department of Homeland Security Strategic Plan*. Dostopno preko: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/DHS_StratPlan_FINAL_spread.pdf (8. julij 2008).
48. Yost, David S.. 2007. NATO and the anticipatory use of force. *International Affairs* 83 (1): 30-39.